

Vilniaus universiteto

Filosofijos fakulteto

Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas

PAULIUS PERMINAS

Moterų vadovaujami protestai:
socialinių judėjimų Mianmare
(2021 m.) bei Irane (2022–2023
m.) grėsmės režimui analizė

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Vadovė – doc. dr. Indrė Balčaitė

Vilnius, 2024

Magistro baigiamojo darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data) (v. pavardė) (parašas)

Magistro baigiamasis darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data) (gynimo komisijos sekretoriaus parašas)

Magistro baigiamojo darbo recenzentas:

.....
(v. pavardė)

Magistro baigiamųjų darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

202.... m.d.

(gynimo data)

Gynimo komisijos pirmininkas:

.....
(v. pavardė) (parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Perminas, Paulius. Moterų vadovaujami protestai: socialinių judėjimų Mianmare (2021 m.) bei Irane (2022–2023 m.) grėsmės režimui analizė: magistro darbas / Paulius Perminas, Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas; mokslinė vadovė doc. dr. I. Balčaitė; Vilniaus universitetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. – Vilnius, 2024. – 71 lap. – Maš. inr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 58.

Protestai, Iranas, Mianmaras, perversmas, socialiniai judėjimai, moterys.

Magistro darbo objektas – moterų vaidmuo protestuose Irane (2022–2023 m.) bei Mianmare (2021 m.). Darbo tikslas – analizuoti protestus bei juos sukėlusius socialinius judėjimus ir išsiaiškinti, kaip aktyvesnis moterų vaidmuo protestuose lemia jų veiksmingumą. Darbo uždaviniai – apžvelgus protestų Mianmare ir Irane kilmę ir eigą, ištirti lyties vaidmenį šiuose protestuose, ypač tai, kaip moterų dalyvavimas ir lyderystė veikia protestų prieš autoritarinius režimus veiksmingumą ir atsparumą. Tai daroma lyginant mobilizacijos struktūras, veiksmų repertuarą taip įvertinant protestų simbolinę galią, lyginant protestų novatoriškumą bei atsparumą, įvertinant socialinių tinklų svarbą. Naudojant lyginamosios kokybinės analizės metodą, tyrime nagrinėjamas moterų dalyvavimo socialiniuose judėjimuose poveikis. Mianmare moterys, pasitelkdamos lyderystės ir strateginius organizacinius įgūdžius, padėjo palaikyti protesto judėjimą prieš karinę chuntą. Jų matomas dalyvavimas ir lyderystė metė iššūkį kariuomenės autoritetui. Irane po M. Amini žūties vykusiuose protestuose priešakyje buvo moterys, reikalaujančios sisteminių pokyčių bei laisvių. Abu judėjimus vedė moterys, kurios veiksmingai naudojosi skaitmeninėmis platformomis paramai mobilizuoti priešintis. Abiejuose šalyse protestai dėl represijų nuslopo, bet dėl tam esančių išankstinių sąlygų transformavosi į ginkluotą konfliktą. Nors ir buvo nuslopinti protestai pasiekė daug. Jie kėlė didelę grėsmę režimams, todėl daroma išvada, kad išaugęs moterų vaidmuo protestuose padidina judėjimų veiksmingumą ir atsparumą, nes meta iššūkį tradicinėms galios struktūroms ir pasisako už įtraukų valdymą.

Turinys

ĮVADAS	6
Darbo aktualumas ir problema.....	6
Darbo tikslas ir uždaviniai	8
Tyrimo metodas	9
Analizės medžiaga	12
Darbo struktūra	13
1. TYRIMŲ IR LITERATŪROS APŽVALGA	14
1.1 Socialinių judėjimų tipai	14
1.2 Teorijų kaita	15
1.3 Politinio proceso teorija	16
1.3.1 Mobilizacijos struktūros	17
1.3.2 Įvaizdžio formavimas	17
1.3.3 Politinė galimybė: jėgos panaudojimas malšinant protestus.....	18
1.3.4 Veiksmų repertuarai	19
1.4 Moterų vaidmuo protestuose.....	19
2. POLITINĖ GALIMYBĖ TIRIAMŲ ŠALIŲ INSTITUCINĖJE SĄRANGOJE.....	22
2.1 Iranas	22
2.1.1 Nuo monarchijos iki teokratijos	22
2.1.2 Moterų teisės porevoliuciniame Irane	24
2.1.3 Vienijantys protestai.....	27
2.2 Mianmaras	28
2.2.1 Nuo nepriklausomybės iki karinio valdymo	28
2.2.2 2008-ųjų Konstitucija.....	30
2.2.3 Nuo 2015-ųjų iki perversmo	32
2.3 Skyriaus apibendrinimas	35
3. MOBILIZACIJOS IR VEIKSMŲ REPERTUARŲ GALIA.....	36
3.1 Iranas.....	36
3.1.1 Mobilizacijos struktūros	36
3.1.2 Veiksmų repertuarai	37
3.2 Mianmaras	38
3.2.1 Mobilizacijos struktūros	38
3.2.2 Veiksmų repertuaras.....	40

3.3 Skyriaus apibendrinimas.....	41
4. NOVATORIŠKUMAS FORMUOJANT ĮVAIZDĮ	43
4.1 Iranas.....	43
4.1.1 Skaitmeninis pasipriešinimas	43
4.1.2 „Mirtis diktatoriui“	45
4.2 Mianmaras	46
4.2.1 Kova socialinėse medijose	46
4.2.2 Karnavalai gatvėse	47
4.3 Skyriaus apibendrinimas.....	49
5. REPRESIJŲ IR ATSAKO ĮTAKA LEGITIMUMUI.....	51
5.1 Iranas.....	51
5.1.1 Represijų mastas.....	51
5.1.2 „Priešų sąmokslas“	52
5.2 Mianmaras	53
5.2.1 Smurtas protestuose.....	53
5.3 Skyriaus apibendrinimas.....	56
IŠVADOS.....	58
BIBLIOGRAFIJA	60
SUMMARY	79

IVADAS

Moterys. Gyvenimas. Laisvė.

Protestuose Irane naudotas šūkis

Darbo aktualumas ir problema

Nuo 2017-ųjų 132 šalyse fiksuota daugiau nei 400 reikšmingų, prieš valdžią nukreiptų protestų, iš kurių penktadalis truko ilgiau nei tris mėnesius (Carnegie 2024). Remiantis kita metodologija, nuo tų pačių metų Irane įvyko virš 20 tūkst. įvairaus masto protestų, o Mianmare beveik 10 tūkst. (ACLEED 2024). Šį dešimtmetį abiejose valstybėse pasipriešinti valdžiai išėjo milijonai žmonių. Mianmare tai įvyko po 2021 m. kariuomenės vado įvykdyto perversmo. Iraniečiai sukilo 2022 m. rugsėjį, kai *Gasht-E-Ershad* (moralės policija)¹ suėmė kurdų kilmės iranietę Mahsa Jina Amini kuri, aktyvistų teigimu, sulaikymo metu buvo sumušta taip, kad nugrimzdo į komą ir vėliau mirė.

Rašant šį darbą 2024 m. pavasarį Europoje vyksta didžiausias karas nuo Antrojo Pasaulinio laikų (Rusijos karas Ukrainoje), Artimuosiuose Rytuose – Izraelio ir Palestinos konfliktas, Kinija plečia savo įtaką bei siekia įtvirtinti dvipolę (bipolę) pasaulio sistemą, Afrikoje nuo 2020-ųjų įvyko aštuoni kariniai perversmai. Dalyje šalių iškilo populistiniai lyderiai su autokratinėmis tendencijomis: Vengrijos premjeras Viktoras Orbanas, buvęs Brazilijos prezidentas Jairas Bolsonaro, buvęs Jungtinių Valstijų (JAV) vadovas ir Respublikonų partijos kandidatas šiomet vyksiančiuose rinkimuose Donaldas Trumpas, buvusi Lenkijos vyriausybė, vadovaujama „Teisės ir teisingumo“ partijos. Šį geopolitinį kontekstą analitikai yra įvardiję

¹ Irano Konstitucijos 2 straipsnyje nurodoma, kad Irano vyriausybė privalo „sukurti tinkamą klimatą moralinėms vertybėms, pagrįstoms tikėjimu, augti bei kovoti prieš visas ydas.“ Būtent moralės policija, kaip viešąją tvarką prižiūrinti institucija, turi užtikrinti „aukšto moralės lygmens“ išlaikymą visuomenėje.

kaip simbolinę kovą tarp idėjų, organizuojančių politinę tikrovę demokratijose ir autokratijose. Kaip pastebi Lucan Ahmad Way (2023), nors šio dešimtmečio pradžioje atrodė, kad autoritarai laimi, panašu, jog demokratijos įgyja pranašumą, pradedama atsigręžti prieš autokratijas ir diktatūras. Tiriamose šalyse vykę protestai ir buvo nukreipti prieš autokratinės valdžias bei jų institucijas.

2009–2019 m. laikotarpiu masinių protestų pasaulyje skaičius didėjo vidutiniškai 11,5 procento. Azijoje šis skaičius kasmet augo 9,9 proc., o pika pasiekė 2016-aisiais (Stirling Haig, Schmidt ir Brannen 2020). Isabela Ortiz ir kiti (2022) savo knygoje analizuoja 2,809 protestus, vykusius 2006–2020 m. 101 šalyje, ir teigia, jog šiuo laikotarpiu vyko vieni didžiausių protestų istorijoje, o jų bendras skaičius nuo 2006 m. kasmet didėjo. Jungtinių Tautų (JT) humanitarinių reikalų koordinavimo biuro (OCHA) duomenimis (2018), nuo 2005 m. visame pasaulyje konfliktų skaičius padvigubėjo ir jie vidutiniškai trunka triskart ilgiau.

Irane 2022 m. rugsėjį po visą šalį išplitę protestai buvo nukreipti prieš režimo porevoliucinę tapatybę, o dešimtys tūkstančių protestuotojų daugiau kaip 100 miestų reikalavo aukščiausiojo lyderio ajatolos Ali Khamenei mirties ir Islamo Respublikos pabaigos (Reuters 2022). Šie protestai 2023 m. buvo nuslopinti (Makooi 2023), o režimas išlieka stiprus ir konsoliduotas. Irano kontekste didžiausią grėsmę režimui kelia ne masiniai protestai, o politiniai sąjungininkai ir pavaldiniai šalies valdžios institucijose, nes jie turi galią ir prieigą prie įrankių, reikalingų perimti ar užgrobti valdžią (Ahmad Way 2023). Sanamos Vakil (2024) teigimu, Islamo Respublikos ateitis priklauso nuo to, ar politinė valdžia išlaikys kontrolę, o tai gali įvykti tik šalies elitui išliekant vieningam nepaisant išorės ir vidaus spaudimo. Pasak tyrėjos, elitas išlaiko vieningą sistemą, o iš pačios sistemos vidaus nesulaukiama masinio pasitraukimo ar kritikos.

Kita vertus, Mianmare 2021 m. kilę protestai irgi nuslopo, tačiau dėl egzistuojančios alternatyvos peraugo į pilietinį karą. Nacionalinė vienybės

vyriausybė (*National Unity Government – NUG*)² karinei chuntai paskelbė „gynybinį karą“. Taip pat dar iki perversmo su Mianmario kariuomene šalies pasieniuose kovojusios etninių mažumų ginkluotos grupuotės – Kačinių nepriklausomybės armija (KIA), Karenų nacionalinė sąjunga (KNU), Činų nacionalinis frontas (CNF), Arakano armija ir kt. – suaktyvėjo ir pasipildė po perversmo nuo represijų bėgančiais asmenimis (International Crisis Group 2022). Šiuo atveju daugelio etninių karinių grupių susivienijimas kovai prieš chuntą suformavo nacionalinio lygmens opoziciją kariuomenei ir kariniam režimui (Al Jazeera, News Agencies 2024). Šie metai gali būti patys grėsmingiausi prieš trejus metus valdžią užgrobusiai chuntai. Sukilėliai per pastaruosius metus pasiekė reikšmingų teritorinių laimėjimų, padarė didelių nuostolių kariuomenei, ir, kaip pastebi tyrėjai, chuntos valdymas gali greitai žlugti (Paliwal 2024; Kurlantzick 2024; Head 2024).

Darbo tikslas ir uždaviniai

Šio darbo **tikslas** – analizuoti 2021 m. Mianmare bei 2022 m. Irane kilusius protestus ir išsiaiškinti, kaip aktyvesnis moterų vaidmuo protestuose lemia jų veiksmingumą.

Tyrimo **objektas** – moterų vaidmuo Mianmare 2021-aisiais bei Irane 2022–2023 metais vykusiuose protestuose.

Tyrimo **laikotarpis** – 6–7 mėnesiai nuo protestų pradžios iki nusilpimo (Iranas) ar perėjimo į karinį konfliktą (Mianmaras). Irano atveju protestai truko nuo 2022-ųjų rugsėjo 16-osios iki 2023 metų kovo, kuomet jie nurimo ir išsikvėpė (Maziar 2023). Kaip rodo „Ginkluotų konfliktų vietų ir įvykių duomenų projekto“ (angl. *Armed Conflict Location & Event Data Project*) duomenys, Irane 2022 m. trečiajame ketvirtyje fiksuota 214 protestų, ketvirtajame – 1125, vėliau skaičius pradėjo kristi (2023 m. pirmajame

² NUG po perversmo suformavo 2020 m. vykusiuose rinkimuose išrinkti įstatymų leidėjai, kurių daugelis buvo chuntos ginčijamus rinkimus laimėjusios Nacionalinės demokratijos lygos (angl. *National League for Democracy - NLD*) nariai.

ketvirtyje jis siekė 575) (ACLED 2024). Mianmaro atveju pradžios atskaitos tašku laikoma 2021 m. vasario 1-oji, kai įvyko karinis perversmas, o pabaiga – tų pačių metų rugsėjį NUG karinei chuntai paskelbtas „gynybinis karas“. Analizė remsis įvykiais atitinkamais laikotarpiais, tačiau dėl aiškesnio konteksto bus nurodoma ir į laiko skalę nepatenkančius įvykius. Tokie taškai pasirinkti dėl ribotos darbo apimties siekiant apsibrėžti atvejus gilesnei analizei. Pateikiama protestų analizė leidžia geriau suprasti ateityje vykstančius judėjimus. Šis darbas kelia ir konkretesnę – lyties reikšmės protestuose – problemą. Keliamas klausimas, ar lyties klausimų iškėlimas daro protesto judėjimus didesne grėsme režimams nei ankstesni.

Darbe keliami šie **uždaviniai**:

Ištirti lyties vaidmenį šiuose protestuose, ypač tai, kaip moterų dalyvavimas ir lyderystė veikia protestų prieš autoritarinius režimus veiksmingumą ir atsparumą:

1. Palyginti mobilizacijos struktūras ir veiksmų repertuarą, taip įvertinant protestų simbolinę galią;
2. Palyginti protestų novatoriškumą bei atsparumą ir įvertinti socialinių tinklų svarbą;
3. Palyginti režimų pajėgumus malšinant protestus (ypač moterų atžvilgiu)
4. Įvertinti moterų dalyvavimo poveikį pajėgų elgesiui, lojalumui, veiksmų legitimumui.

Tyrimo metodas

Darbe naudojamas lyginamosios kokybinės analizės metodas. Tyrime apžvelgiami atvejai – protestai Mianmare (2021 m.) ir Irane (2022–2023 m.) – suprantami kaip tam tikrų daugiau ar mažiau organiškai tarpusavyje susijusių bruožų konfigūracija. Vienas iš darbą ribojančių veiksnių yra tai, jog apimama mažai atvejų, tačiau jie – unikalūs, todėl įtraukus daugiau atsirastų palyginamumo problema, taip pat pasirinktas metodas leidžia adekvačiau įvertinti laiko ir erdvės kontekstą, atsižvelgti į vietos elementus, lyties vaidmens svarbos aspektus.

Irano ir Mianmaro moterų vadovaujamų protestų lyginamajai analizei tinkamiausias tyrimo modelis yra kuo panašesnių (angl. *most similar*) atvejų metodas (Seawright ir Gerring 2008, 304-6).

Protesto judėjimai, kuriuose itin aktyviai dalyvavo ir kuriems vadovavo moterys, lyginami tarpusavyje ieškant aspektų, kurie kartojasi arba ne ir taip prisideda prie valdantiesiems režimams kylančios grėsmės. Darbe keliama hipotezė, kad aktyvesnis moterų dalyvavimas ir vadovavimas protestams prieš autoritarinius režimus didina šių judėjimų veiksmingumą ir atsparumą. Tyrimo rėmuose nepriklausomi kintamieji yra:

1. politinės galimybės;
2. mobilizacijos struktūros, kurios apibrėžia protestų galią;
3. novatoriškumas, jis vertinamas pasitelkiant įvaizdžio formavimo analizę;
4. legitimumas, analizuojamas pasitelktus protestų represijų apžvalgą.

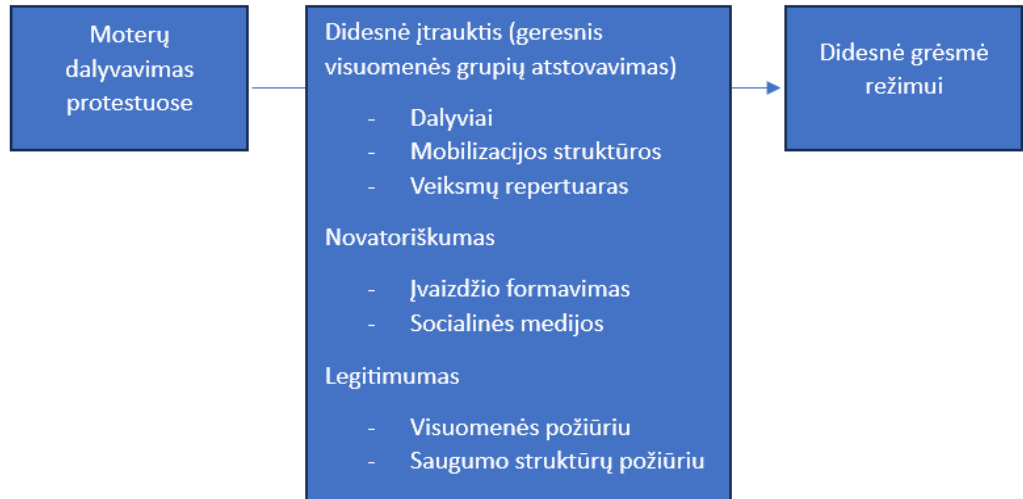
Priklausomas kintamasis – protestų baigtis, t.y. kodėl protestai abiejuose šalyse buvo nuslopinti, tačiau Mianmare transformavosi į ginkluotą konfliktą (žr. schemą: lyginamasis metodas protestams Mianmare bei Irane).

Atvejis	Nepriklausomas kintamasis: Politinė galimybė	Nepriklausomas kintamasis: Mobilizacijos struktūros	Nepriklausomas kintamasis: Įvaizdžio formavimas	Nepriklausomas kintamasis: Legitimumas	Priklausomas kintamasis
Iranas	Itin ribotos politinės galimybės moterims. Vieningas elitas	Aktyvi mobilizacija, nekoordinuota veikla	Svarbus socialinių medijų vaidmuo	Plačiai paplitęs represijų naudojimas	Nuslopinti protestai, režimas išlieka konsoliduotas
Mianmaras	Ribotos politinės galimybės moterims. Pasipriešinimas institucionalizuotas	Aktyvi mobilizacija, decentralizuotas veikimas	Svarbus socialinių medijų vaidmuo	Plačiai paplitęs represijų naudojimas	Nuslopinti protestai, transformacija į ginkluotą konfliktą

Schema: lyginamasis metodas protestams Mianmare bei Irane

Analizuojant moterų vadovaujamų protestų galią ir įtraukimą, darbe yra naudojamos mobilizacijos struktūrų bei veiksmų repertuarų sąvokos. Legitimumo aspektas tiriamas analizuojant prievartos naudojimą malšinant protestus. Novatoriškumas atsispindi apžvelgiant protestų įvaizdžio

formavimą (žr. schemą: tyrimo modelis). Taip pat, siekiant tikslumo, aptariama politinė galimybė, tarpelitinis varžymasis, kaip kontekstas pateikiama trumpa šalių politinės sąrangos apžvalga.

Schema: tyrimo modelis

Abu protesto judėjimus laikau moterų vadovaujamais. Dauguma protestuotojų Mianmaro gatvėse buvo jauni žmonės, ypač moterys. Pasak „International Crisis Group“ (2023), pirmosiomis dienomis po perversmo jos sudarė apie 60 proc. protestuotojų. Kaip pastebėjo 2021 m. protestuose dalyvavusi mianmė tyrėja Yu Yu Htay, moterų vaidmuo protestuose buvo išties reikšmingas, jos teigimu, juos galima vadinti moterų vadovaujamais.³ Panašią poziciją užėmė ir karo įtaką moterimis Mianmare tirianti Jenny Hedström,

„Manyčiau, kad judėjimui bent jau pradžioje labai daug vadovavo moterys ir daug naudos davė moterų iš skirtingų šalies dalių organizacinės žinios <...>. Moterų vaidmuo buvo aktualus organizuojant protestus, kuriant jų strategiją, moterys buvo tam tikros mobilizacijos iniciatorės. Jos

³ Autoriaus interviu su tyrėja Yu Yu Htay nuotoliu 2024 m. kovo 11 d.

strategavo, jos padėjo užtikrinti lyderystę, nors judėjimas tariamai buvo be lyderių, moterys buvo labai matomos“.⁴

Apie Irane 2022 m. kilusius protestus Hamidas Sajadi (2023, 2) teigia, jog jie laikytini ilgiausiu moterų judėjimu Irano istorijoje: moterų vadovaujamam judėjimui dar niekada nebuvo pavykę taip sėkmingai išlaikyti tokio lygio paramos ir įsitraukimo tokį ilgą laiką nacionaliniu bei tarptautiniu lygmenimis. Kilę protestai dėl moterų įsitraukimo buvo vadinami „Moterų revoliucija“, pirmąją kontrrevoliucija, kuriai vadovauja moterys; tą įkūnija ir protestų šūkis – „moterys, gyvenimas, laisvė“ (Koreivaite 2023; Wright 2022).

Analizės medžiaga

Analizei naudojami žiniasklaidos pranešimai, įvairių organizacijų, analitinių centrų ataskaitos, akademiniai tyrimai, socialinių tinklų įrašai. Siekiant geresnio vietos konteksto supratimo, dalis informacijos surinkta iš pusiau struktūruotų interviu. Darbe naudojami keturi interviu, tačiau jie nėra pagrindinis šaltinis. Naudojami du interviu su jaunais iranėčiais – moterimi ir vyru, buvusiais šalyje protestų metu, bet vėliau išvykusiais iš Irano. Šių tyrimo dalyvių prašymų jų tapatybė nebus atskleista, siekiant anonimiškumo vardai pakeisti. Mianmaro atveju naudojami du pokalbiai – abu su tyrėjomis. Viena iš kalbintų apžvalgininkų dalyvavo 2021 m. protestuose (yra mianmė), tačiau dėl saugumo sumetimų paliko šalį, kita pašnekovė protestuose nedalyvavo, tačiau ilgą laiką domėjosi moterų padėtimi šalyje. Interviu su asmenimis, gyvenančiais tiriamose šalyse, atliekami nebuvo siekiant nesukelti rizikos jų saugumui. Prieš atliekant interviu respondentai patvirtino, jog sutinka, kad būtų cituojami galutinėje versijoje.

⁴ Autoriaus interviu su Švedijos gynybos universiteto docente Jenny Hedström nuotoliu 2024 m. kovo 25 d.

Darbo struktūra

Darbą sudaro keturi skyriai:

Pirmajame skyriuje pateikiama tiriamų šalių institucinės sąrangos bei politinių galimybių apžvalga: istorinis kontekstas ir moterų vaidmuo aptariamose sąrangose. Nagrinėjama Irano politinės sistemos transformacija po 1979 m. Islamo revoliucijos, pabrėžiant teokratinį Islamo respublikos pobūdį ir moterų teisių bei dalyvavimo politikoje apribojimus. Mianmario atveju aptariamas karinės chuntos vaidmuo politikoje, iššūkiai, su kuriais susiduria moterys. Skyriuje gilinamasi į politinės kontrolės mechanizmus, būdus, kuriais moterys abiejose šalyse veikė represinėmis sąlygomis protestų metu ir joms priešinosi. Abu kontekstai iliustruoja, kaip politinės galimybės lemia moterų protesto strategijas ir jų veiksmingumą.

Antrajame skyriuje analizuojama aktyvaus moterų dalyvavimo reikšmė protestų mobilizacijai, jų veiksmų repertuarams. Joje pabrėžiama demografinių ir kultūrinių pokyčių reikšmė, aptariamas abiejų šalių protestams būdingas spontaniškumas, decentralizacija. Be to, apžvelgiamas kontekstas, kuriame vyko protestai, pabrėžiamas įvairiapusis judėjimų pobūdis. Nagrinėjama lyderystės dinamika.

Trečiajame skyriuje pabrėžiama šūkių, simbolių gestų reikšmė įprasminant protestuotojų balsus ir sulaukiant tarptautinio dėmesio. Atskleidžiamas moterų vaidmuo formuojant protestų diskursą. Tiek Irane, tiek Mianmारे tai tapo galingomis priemonėmis, padedančiomis išreikšti nesutikimą ir pelnyti visuotinę paramą. Moterys atliko pagrindinį vaidmenį formuojant protesto išraišką, o jų aktyvus dalyvavimas metė iššūkį patriarchalinėms normoms viešojoje erdvėje.

Ketvirtajame skyriuje aptariamas protestų slopinimas, vykdyti žmogaus teisių pažeidimai ir režimų naudotos priemonės prieš protestų dalyvius. Apžvelgiamas tokių veiksmų poveikis režimų legitimumui. Represijos, su kuriomis susidūrė protestuotojai abiejose šalyse, sustiprino judėjimų legitimumą. Režimų naudoti veiksmai sulaukė visuotinio pasmerkimo, atskleidė silpnąsias vietas bei parodė legitimumo stoką.

1. TYRIMŲ IR LITERATŪROS APŽVALGA

Šiame skyriuje pateikiama dalies tyrimų ir mokslinių darbų, susijusių su darbu tema, apžvalga. Jis pradamas trumpu socialinių judėjimų bei juos nagrinėjančių teorijų pristatymu. Taip pat aptariama literatūra, nagrinėjanti aktyvaus moterų dalyvavimo protestuose pasekmes. Pagrindinė šio skyriaus tezė – trumpai apžvelgti aktualią literatūrą ir pristatyti tyrimo pagrindą.

1.1 Socialinių judėjimų tipai

Politikos mokslų enciklopediniame žodyne socialiniai judėjimai (socialiniai sąjūdžiai) apibrėžiami kaip kolektyvinė veikla, nukreipta remti pokyčius visuomenėje arba neleisti, kad pokyčiai vyktų (Jankauskas 2007, 126-7). Patys judėjimai yra ilgalaikiai ir labiau integruoti nei minia, tačiau mažiau organizuoti ir formalizuoti nei politinė partija. Mario Diani (2003, 5) socialinius judėjimus apibrėžia kaip bandymus sukurti platesnius tinklus bendruomenėje, tapatinantis dėl konkrečios priežasties, kuri daro įtaką vietinės bendruomenės lojalumui ir santykiams. Kęstutis Paulauskas (2004, 112-3) siūlo socialiniais judėjimais laikyti organizuotas kolektyvines pastangas norint sukelti socialinius pokyčius. K. Paulausko siūlomame apibrėžime socialinio judėjimo objektas yra permainos.

Socialinių judėjimų elementai apima: veikimą už įtvirtintų, institucinių „kanalų“, formaliai neatstovaujamųjų atstovavimą, nereguliarią ir neformalizuotą narystę, neformalius lyderius, formalaus valdymo aparato nebuvimą, tinkliškumą, vietiškumą, grupinę savimonę, bendras idėjas apie siektiną socioekonominę, politinę tvarką, bendrą vertybių, normų sistemą ir polinkį plėstis, globalizuotis (Snow 2011, 3-11). Jie kyla dėl psichologinių (susilpnėjęs ryšys su tam tikromis visuomenės grupėmis; susvetimėjimas, nutolimo, bejėgiškumo, beviltiškumo, jausmas; prestižas priklausant judėjimui, bendrumo jausmas) bei visuomenės veiksnių (plačiai paplitęs skurdas, nepritekliai ir santykinis situacijos pagerėjimas; vertybinė įtampa; pati visuomenės kultūra) (Ten pat). Protestai – viena iš socialinių judėjimų išraiškos formų, dažniausiai orientuota į piliečių teises, socialinius ir materialinius pokyčius.

Patys socialiniai judėjimai dažnai skirstomi į tris kategorijas. „Senujų“ (masinių) judėjimų centre – ekonominiai ir/ar politiniai reikalavimai; jie pirmiausia siekia paveikti valdžios institucijas ir yra siejami su konkrečia klase, organizacija per profsąjungas, politines partijas, interesų grupes (Cammaerts 2021; Buechler 1995). „Naujuosiuose“ socialiniuose judėjimuose (nuo XX a. 7-ojo dešimtmečio) daugiausia dalyvauja išsilavinęs jaunimas, kilęs iš vidurinėsios klasės, protestai tampa vyraujančia tendencija, ne tiek instrumentiniai, kiek ekspresyvūs, ryškios pomaterialistinės vertybės, priklausomybė nuo masinės žiniasklaidos (Buechler 1995). Taip pat „naujų“ socialinių judėjimų struktūra kompleksinė, daugiasluoksnė, efemeriška, o mobilizacija paremta subjektyviomis tapatybėmis, morale grįstomis vizijomis; dalis šių judėjimų yra globalūs, transnacionaliniai (Ten pat).

1.2 Teorijų kaita

Ankstyvosios teorijos (iki XX a. 7-ojo deš.), pavyzdžiui, nepritekliaus teorija (angl. *deprivation theory*) ir masinės visuomenės teorija (angl. *mass society theory*) teigė, jog socialiniai judėjimai – prastai integruotos visuomenės požymis, grėsmė liberalios demokratijos stabilumui. Šios teorijos kritikuojamos dėl to, jog nepaaiškina, kodėl socialiniai judėjimai kyla vienais nepritekliaus atvejais, bet ne kitais, dėl priežastinio ryšio problemų bei mažai patvirtinančių empirinių duomenų (Morris ir Herring 1984, 23-7).

8-ajame dešimtmetyje iškilusi išteklių mobilizacijos teorija kritikavo pokario teorijas teigdama, kad prie judėjimų jungiasi ne tik „atstumtieji“, socialinio judėjimo sėkmė priklauso nuo jo dalyviams prieinamų išteklių – derybinės galios, finansinės paramos, gebėjimo organizuotis – o judėjimo ideologija ir panašūs dalykai neturi lemiamos reikšmės (Jenkins 1983). Kita vertus, pasak išteklių mobilizacijos teorijos kritikų, ji per didelį dėmesį skiria resursams, negali paaiškinti kolektyvinio elgesio bei ideologijos (Sen ir Avci 2016, 126-7).

Naujųjų socialinių judėjimų teorijos centre – kultūrinio varžymosi sąvoka. Judėjimai matomi kaip protestas prieš socialinę nelygybę, masinės žiniasklaidos dominavimą, pernelyg išsiplėtusią valstybę, mobilizacija vyksta dėl kultūrinių inovacijų, tapatybės transformacijų (Ten pat, 128-9). Į juos jungiasi ne visuomenės atstumtieji, o naujoji vidurinioji klasė, judėjimai dar labiau neformalesni, anti-hierarchiniai, anti-biurokratiški (Pichardo 1997, 416-17). Tačiau teorija kritikuojama dėl per didelio ideologijos akcentavimo, skirtingų judėjimų priskyrimo tai pačiai grupei, polinkio sumenkinti įvairių socialinių ir ekonominių visuomenės klasių konfliktus (Ten pat 418-19).

1.3 Politinio proceso teorija

Kita dažnai socialinius judėjimus tiriant naudojama teorija – politinio proceso teorija (angl. *political process theory* – PPT). Pastaroji teigia, jog sąlytis su valstybe neišvengiamas, o politinės galimybės nulemia socialinius judėjimus. Remiamasi prielaida, kad socialinių judėjimų iškilimas ir (ne)sėkmė priklauso nuo atsirandančių ar besiplečiančių politinių galimybių. Teorija apima penkis aspektus. Vienas jų yra politinė galimybė, ją sudaro keturios dimensijos (Niakooee 2020, 5-6):

- 1) politinės sistemos institucionalizacijos atvirumas ar uždarumas;
- 2) tarpelitinis varžymasis;
- 3) režimo noras naudoti jėgą malšinant socialinius judėjimus;
- 4) išoriniai – dažniausiai tarptautinio lygmens – veiksniai.

Douglas McAdamas, nagrinėdamas priežastis, kodėl socialiniai judėjimai sunkiai pasiekia savo tikslus tokiais institucionalizuotais instrumentais kaip balsavimas, tiriant socialinius judėjimus prie jau minėto politinės galimybės aspekto siūlo pridėti dar keturis (-ne)sėkmę lemiančius veiksnius (McAdam 1999; 2017, 193-4):

- 1) mobilizacines struktūras (pavyzdžiui, socialinio judėjimo organizacijos, lyderiai ir komunikacijos tinklai);
- 2) įvaizdžio formavimo procesą (kaip judėjimas ar jo lyderiai pristato problemą, siūlo sprendimus ir kviečia žmones mobilizuotis);

3) protesto ciklus, kurie reiškia socialinių judėjimų mobilizacijos piko laikotarpius; juose dažniausiai išaiškėja, ko judėjimas siekia, reikalauja;

4) veiksmų repertuarą – strategijas, kurias judėjimas naudoja savo tikslams pasiekti; jos nėra pastovios, bet priklauso nuo istorinių precedentų, socialinio ir politinio konteksto, tapatybės.

Taigi PPT sudaro penki elementai: politinė galimybė, mobilizacijos struktūros, įvaizdžio formavimas, protestų ciklai ir veiksmų repertuaras. Teorija yra kritikuojama dėl per didelio dėmesio politinėms aplinkybėms ir kultūrinių veiksnių ignoravimo, vadinama pernelyg „racionalistine“, nes ignoruoja, kaip žmonės patys save supranta, tačiau, įtraukus įvaizdžio formavimo, identitetų ir ideologijos elementus, šį trūkumą siekiama panaikinti (Goodwin ir Jasper 1999).

1.3.1 Mobilizacijos struktūros

Pasak Jacquelines van Stekelenburg ir Berto Klandermanso (2023, 125-52), mobilizacijos struktūros protestuojančių reikalavimų išpildymo siekį transformuoja į aktyvų dalyvavimą kolektyviniuose veiksmuose. Autoriai pastebi, jog mobilizacija iš esmės priklauso nuo paklausos ir pasiūlos. Paklausa šiuo atveju yra gyventojų noras protestuoti, ją lemia nuoskaudos ir pokyčių siekis, pasiūla apima būdus ir galimybes išreikšti nepasitenkinimą per organizuotus protestus, ar kitas kolektyvinių veiksmų formas (Ten pat). Seyedo Amiro Niakooee (2020, 6-7) teigimu, mobilizacijos struktūros yra kolektyvinės priemonės, padedančios individams imtis kolektyvinių veiksmų. Pasak jo, struktūros apima formalių ir neformalių organizacijų, tinklų, kuriais tam tikru metu disponuoja grupė, spektrą. Šios struktūros lemia judėjimo gebėjimą pasinaudoti politinėmis galimybėmis ir išlaikyti aktyvumą. Anot akademiko, struktūros yra ypač aktualios vėlesniuose socialinių judėjimų etapuose, kai judėjimas siekia daryti įtaką politinei darbotarkei (Ten pat).

1.3.2 Įvaizdžio formavimas

Protestuotojų mobilizavimo aktyvumą lemia ir tai, kaip formuojami ir pateikiami protesto siekiai, tikslai, veikimo priežastys (Chong ir Druckman 2007). Įvaizdžio formavimas apima požiūrio formavimą remiantis

įsitikinimais, kai kiekvienas jų pasveriamas pagal svarbą. Šie požūriai gali skirtis pagal skirtingoms savybėms priskiriamą svarbą. Įvaizdžio formavimas remiasi prielaida, kad individai gali pabrėžti skirtingas aplinkybes apie objektą, o tai daro įtaką jų bendrai nuomonei.

Įvaizdžio formavimas leidžia judėjimams veiksmingai suformuluoti savo tikslus ir strategijas. Žiniasklaidai, o ypač socialinėms medijoms, tenka itin svarbus vaidmuo formuojant įvaizdžius, ypač socialiniuose judėjimuose, kur jos padeda visuomenei išsakyti tikslus, pristatyti save tarptautinei bendruomenei, dokumentuoti žmogaus teisių pažeidimus. Socialiniai judėjimai, siekdami įgyvendinti savo tikslus, naudojami komunikacija socialinėse medijose, kad darytų spaudimą sprendimų priėmėjams ir galėtų išreikšti reikalavimus, telktų sąjungininkus ir visuomenės paramą (Sajadi 2023, 8).

Socialiniais ir politiniais klausimais besirūpinančios grupės, pavieniai asmenys, siekdami spręsti klausimus decentralizuotai, be organizacinių ir institucinių apribojimų, pasikliauja socialinėmis medijomis, ypač tokiomis platformomis kaip „X“ (anksčiau žinomas kaip „Twitter“), kurios padeda žmonėms mobilizuotis, ieškoti informacijos ir didinti sąmoningumą. Pavyzdžiui, skaitmeninis feminizmas yra aktyvizmo rūšis, kuri naudoja internetinius diskursus pasipriešinti neteisybei, reikalauti laisvės, lyčių lygybės ir moterų įgalinimo (Elhosary, Abbas ir Fahmy 2023).

1.3.3 Politinė galimybė: jėgos panaudojimas malšinant protestus

Apžvelgdama protestų malšinimą, Jennifer Earl (2003) teigia, jog protestus gali veikti trys pagrindiniai represijų aspektai: tie, kas vykdo represijas, veiksmų pobūdis ir tokių veiksmų matomumas. Kalbant apie represijų subjekto tapatybę, išskiriamos glaudžiai su politiniu elitu susijusios valstybinės institucijos (karinės ar policijos pajėgos autoritariniuose režimuose), glaudžiai su elitu nesusijusios valstybinės institucijos (vietos policija) bei „privatūs“ veikėjai (piliečiai ar grupės, socialiniams judėjimams besipriešinantys asmenys ar jų grupės) (Ten pat, 59). Represinių veiksmų pobūdis apima prievartą ir nukreipimą (angl. *channelling*). Prievarta apima tiesiogines jėgos priemones, kita vertus, nukreipimas yra labiau netiesioginė

represijų forma, veikianti gebėjimą protestuoti, protestų trukmę arba išteklius (Ten pat). Matomumas įvardija, ar represiniai veiksmai yra atviri, ar slapti.

Pasak Franciscos Castro (2022, 6-10), akademinėje literatūroje pastebima, jog kartais represijos slopina judėjimo veiklą, o kartais sukelia priešingą efektą – protestai padažnėja, jų mastas išauga. Nagrinėdama Čilėje 2019-aisiais kilusius protestus, autorė teigia, jog represijų masto matomumas yra esminis veiksnys, darantis įtaką protesto veiklai. Jos gali paskatinti mobilizaciją, padidinti protestų aktyvumą (Ten pat). Protestus Kenijoje tiriantys Jacobas Lewisas bei Brandonas Ivesas (2023) taip pat teigia, kad trumpuoju laikotarpiu prieš protestuotojus vykdomos represijos gali paskatinti ilgesnius protestus, lemti protestuotojų pasirengimą dalyvauti ilgesnės trukmės protestuose. Kaip pastebi Marcy Grossman (2024), konfliktų metu moterys dažnai patiria daugiau smurto, įskaitant seksualinę prievartą, gyventojų perkėlimą ir tikslingus išpuolius. Jų kūnai tampa ginklais, kankintojų pykčio ir dehumanizacijos išraiška.

1.3.4 Veiksmų repertuarai

Veiksmų repertuarą sudaro priemonių, kurias grupė gali naudoti reikšdama reikalavimus ir kuriomis jos nariai nuolat naudojasi, visuma (Tarrow 1993, 282-4). Šiuolaikiniai veiksmų repertuarai atsirado kartu su Prancūzijos revoliucija, tačiau nuo to laiko jie beveik nepasikeitė. Boikotai, barikados, peticijos ir demonstracijos tebėra labiausiai paplitusios protesto formos (Niakooee 2020, 8-9). Žmonės paprastai naudoja jiems kultūriškai žinomas kolektyvinių veiksmų formas, tačiau kartais jie diegia naujoves, kaip kad XIX a. pradžioje Anglijoje prasidėjusios masinės demonstracijos arba JAV pilietinių teisių judėjime naudotas sėdimasis streikas (Ten pat). Veiksmų repertuarai, pavyzdžiui, demonstracijos, visuotiniai streikai, peticijų pasirašymas, prašymai rengti referendumus ar bado streikus, turi svarbią reikšmę judėjimo raidai ir (arba) nuosmukiui (Ten pat).

1.4 Moterų vaidmuo protestuose

Moterys protestuose Mianmare ir Irane vadovavo pilietiniam pasipriešinimui prieš režimus, kurie neturi legitimumo didelės dalies piliečių akyse. Judėjimų už demokratiją priešakyje moterys buvo ne tik minėtuose

šalyse. Milijonai jų mobilizavosi prieš jau minėtų D. Trumpo bei J. Bolsonaro vyriausybių politiką. Lenkijoje moterys į gatves išėjo per COVID-19 pandemiją, protestuodamos prieš valdančiąją „Teisės ir teisingumo“ partiją. Baltarusijoje, Indijoje ir Sudane moterys taip pat buvo protestų priešakyje. Tačiau iki šiol moterų vedamiems judėjimams už demokratiją neskirta daug dėmesio, tyrimuose dažnai neatsižvelgiama į lyties aspektą, tai pat kaip į aktyvų moterų dalyvavimą reaguoja piliečiai ir tarptautiniai veikėjai (Brechenmacher, Jones, ir Zihnioğlu 2024, 1-5).

Pasak Ericos Chenoweth ir Zoe Marks (2022), autoritarizmui stiprėjant lyčių nelygybė didėja, o autoritarai turi priežastį bijoti moterų dalyvavimo politikoje, nes jų dalyvavimas socialiniuose judėjimuose didina tikimybę, kad pastarieji bus sėkmingi. Todėl moterų politinės mobilizacijos galia neliko nepastebėta autoritarinių lyderių. Pastaraisiais metais dalis autokratinų ir kraštutinių dešiniųjų vyriausybių susidorojo su moterų aktyvizmu bei rėmė konservatyvų lyčių santykių modelį (Rouquette 2023; Putz 2023; Strzyżyńska 2022; Kość 2020; Carboni 2023). Kelly Shannon (2023) teigimu, moterų kontrolė yra itin svarbi autoritariniams režimams siekiant kontroliuoti visuomenę. Todėl tokie šalių vadovai dažnai progresyvius lyčių santykių modelius pateikia kaip radikalią ideologiją, griaunančią tradicines šeimos vertybes bei kultūrinę tradicijas.

Irane kilusių protestų kontekste E. Chenoweth ir Z. Marks kartu su buvusia Irano parlamentare Fatemeh Haghighatjoo įvardina dar vieną priežastį, kodėl nedemokratiniai režimai bijo aktyvaus moterų dalyvavimo. Pasak tyrėjų, moterų vedami protestai yra veiksmingesni (Z. Marks, Chenoweth, ir Haghighatjoo 2022). Jos pastebi, kad judėjimai, kuriuose dalyvauja daug moterų, dažnai turi didesnę simbolinę galią ir legitimumą. Simbolinė galia, ypač kai dalyvauja vyresnio amžiaus moterys bei moksleivės, gali paveikti visuomenės nuomonę bei pritraukti platesnę paramą (Ten pat). Moterų vadovaujami judėjimai paprastai būna novatoriškesni, atsparesni represijoms, o smurtas prieš protestuojančias moteris gali sukelti atvirkštinį poveikį ir pakenkti valdžios institucijų legitimumui. Demokratiniai judėjimai Argentinoje, Brazilijoje, Čilėje, Filipinuose ir Lenkijoje XX a. 9-

ajame dešimtmetyje rodo, jog aktyvesnis moterų dalyvavimas padidina demokratijos proveržio tikimybę (Ten pat).

E. Chenoweth interviu leidiniui „Politico“ yra teigusi, jog aktyvus moterų dalyvavimas tiesiog pritraukia daugiau žmonių, judėjimai, kuriuose dalyvauja daug moterų, rečiau griebiasi smurto, o moterys dažniau pasitraukia iš smurtinių situacijų (Ralph 2020). Ji taip pat pastebi, jog moterų dalyvavimas taikiose protesto akcijose labiau linkęs sukelti saugumo pajėgų lojalumo pokyčius, o šių pajėgų (ne)paklusnumas ir (ne)bendradarbiavimas su centrine valdžia gali nulemti judėjimų (ne)sėkmę (Chenoweth 2019). Tą pastebi ir įvairius socialinius judėjimus apžvelgusios Anne-Marie Codur bei Mary Elizabeth King (2015, 433). Jų teigimu, pilietinio pasipriešinimo judėjimuose aktyvus moterų dalyvavimas mažina saugumo pajėgų smurto ir represijų tikimybę, moterys be prievartos palaiko drausmę judėjime ir yra linkusios burtis į horizontalius tinklus, kurie yra veiksmingesni bei atsparesni nei vyrų vadovaujami hierarchiniai. Autorės taip pat sako, kad moterys mažiau konkuruoja tarpusavyje ir todėl gali būti vieningesnės nei aktyvistai vyrai (Ten pat).

Victoro Asalo ir kitų (2013, 313-4) tyrimo rezultatai rodo, kad socialinės lyties požiūriu įtraukūs judėjimai yra linkę teikti pirmenybę nesmurtinėms ginčo priemonėms. Moterys yra linkusios naudoti taikesnę retoriką dėl egzistuojančių socialinės lyties vaidmenų. J. Hedström teigimu, tradiciniai socialinės lyties vaidmenys išskyla didėjant militarizacijai, o tai lemia mažesnę moterų atstovavimą.⁵

⁵ Autoriaus interviu su J. Hedström.

2. POLITINĖ GALIMYBĖ TIRIAMŲ ŠALIŲ INSTITUCINĖJE SĄRANGOJE

2.1 Iranas

2.1.1 Nuo monarchijos iki teokratijos

1979 m. Irane įvykus Islamo revoliucijai bei nuvertus šachą politinė sistema iš monarchinės buvo transformuota į teokratinę. Irano Islamo Respublikos valdymo principai remiasi islamo religiniais principais. Islamo politinėje teorijoje politika ir valstybė nėra atskiriamos nuo kitų veikimo formų ir sudaro integralią religijos vertybių dalį. Politika tradiciškai traktuojama kaip bendrijos (*uma*)⁶ kelias į išganymą, todėl valstybė turi veikti taip, kad padėtų žmonėms elgtis pagal Dievo valią. Vienas iš pagrindinių valstybės tikslų yra socialinio teisingumo kūrimas ir užtikrinimas (Koreivaitė 2016, 50;52;188). Pirmasis Irano aukščiausiasis lyderis ajatola Ruhollah Khomeini savo knygoje teigia, jog Dievas, sukūręs islamą, žmonijai nustatė tikslus – šaryją⁷ – kuriuos įgyvendinant einama dieviškuoju keliu. Nuo 1979 metų revoliucijos moterys pagal šaryją ir Irano Konstitucijos nuostatas yra antrarūšės pilietės (Alinejad 2022; Afkhami, Chesler, ir Shannon 2023). Anot Masih Alinejad, privalomo hidžabo įstatymai⁸ traktuoja moteris kaip nuosavybę, kurią reikia suvaldyti ir apsaugoti, nors Irano moterys niekada nesutiko su privalomu galvos apdangalų dėvėjimu: vien 2014 metais

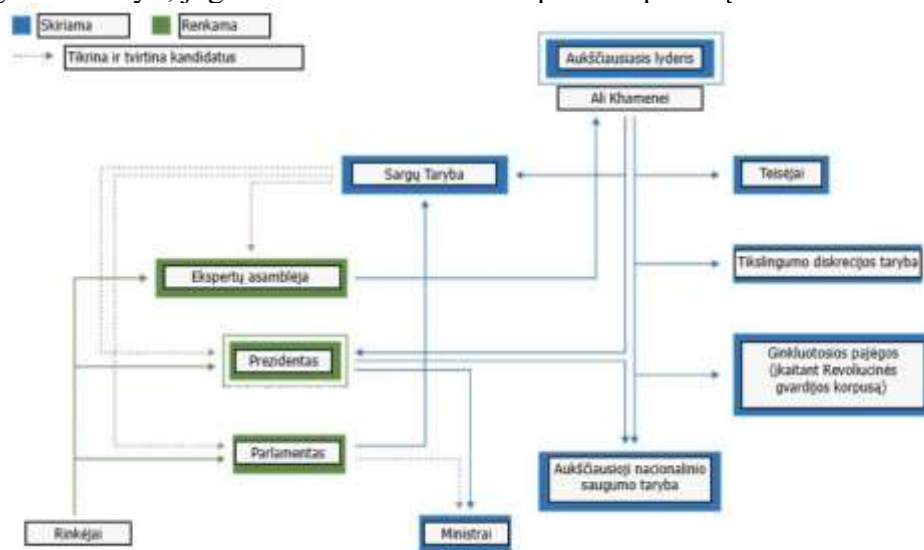
⁶ Pasaulinė musulmonų bendruomenė.

⁷ Kelias. Korane (45:18) vienintelį kartą vartojamas žodis „šaryja“ žvelgiant iš šalies suprastinas kaip tikėjimas, kad Dievas savo kūrinijai – žmonijai – numatė taisykles ir ribas, kurių neperžengdama žmonija eitų dieviškuoju išganymo keliu. Šia prasme musulmonams šaryja yra tiesus kelias į Dievą (Koreivaitė 2016, 10).

⁸ Pirmasis Irano aukščiausiasis lyderis ajatola Ruhollah Khomeini 1980-ųjų liepos mėnesį išleido *fatvą* (išaiškinimas, neįpareigojanti kvalifikuota teisinė nuomonė konkrečiu klausimu), pagal kurią visos valstybės tarnautojos privalėjo dėvėti hidžabą. Vėliau, 1984 metais, patvirtintas įstatymo projektas, kuris galioja iki šiol ir verčia visas moteris laikytis islamiško aprangos kodo. Aprangos kodas taikomas ne tik darbuotojoms, bet ir visoms moterims, esančioms bet kurioje viešojoje vietoje visoje šalyje.

vadinamoji Irano moralės policija įspėjo, nubaudė arba suėmė 3,6 mln. moterų už „netinkamą aprangą“ (Alinejad 2022).

Irano politinė sistema yra hibridinis režimas – porevoliucinis kompromisas tarp sekuliarių ir religinių jėgų. Pavyzdžiui, po Khomeini mirties religinį elitą atstovauja aukščiausiasis lyderis, o sekuliarųjį – prezidentas, tačiau galia yra sukoncentruota aukščiausiojo lyderio rankose (Abdolmohammadi ir Cama 2015). Režimo vidaus institucijos, įskaitant Aukščiausiasis lyderis, Sargų Taryba⁹, teisėjai, Irano Islamo Revoliucinės gvardijos korpuso (IRGC)¹⁰, dar vadinamo Sepah, vadai, nėra renkami, o prezidentas, parlamentas ir Ekspertų asamblėja renkami visuotiniu balsavimu (žr. schemą Irano politinė sistema (Fatemeh Aman ir Vatanka 2024)), tačiau galima matyti, jog rinkimai Irane iš esmės prarado prasmę.

Schema: Irano politinė sistema

⁹ Sudaryta iš dvylikos asmenų – šešių konstitucinės teisės ir šešių islamo teisės ekspertų, skiriamų aukščiausiojo lyderio šešerių metų kadencijai. Pagal Irano Konstitucijos 98 straipsnį Tarybos atsakomybė yra interpretuoti Konstituciją ir stabdyti leidžiamus įstatymus, jei jie pažeidžia islamiškąją teisę. Pagal 99 Konstitucijos straipsnį, Taryba turi teisę prižiūrėti referendumus, tvirtinti kandidatus į administracinių regionų, prezidento, parlamento, Ekspertų asamblėjos rinkimus. Kita vertus, instituciškai didžiausia Tarybos galia yra naudoti teisę diskvalifikuojant kandidatus, kurie neatitinka standartų, taip tiesiogiai darant poveikį galutiniam sprendimui, kas gali dalyvauti rinkimuose (Thaler 2010, 29-30).

¹⁰ Sukarintos pajėgos, įkurtos po 1979 m. revoliucijos. Jos veikia nepriklausomai nuo Irano reguliariosios kariuomenės ir yra tiesiogiai pavaldžios aukščiausiajam lyderiui. Šalies viduje IRGC kontroliuoja Irano balistinių raketų programą ir turi didelę ekonominę įtaką. Jas sudaro apie 150 tūkst. asmenų (Ahmad Way 2023, 110).

Puikūs pavyzdžiai yra 2021 m. prezidento ir šiomet vykę Ekspertų asamblėjos¹¹ bei parlamento rinkimai. Prezidento rinkimus be didesnio pasipriešinimo laimėjo konservatyvių pažiūrų dvasininkas Ebrahimas Raisis¹². Viena priežasčių buvo tai, jog Sargų Taryba iš 599 kandidatų patvirtino tik septynis, iš kurių nė vienas nekėlė didesnės grėsmės E. Raisio pergalei. Ali Vaezo (2021) teigimu, Khamenei ir Sargų Taryba norėjo užtikrinti E. Raisio pergalę tikėdamiesi, jog prezidentas nesieks struktūrinių pertvarkų politinėje sistemoje. Šiais metais vykusius leidžiamosios valdžios rinkimus irgi laimėjo konservatoriai ir ultrakonservatoriai, tačiau oficialus rinkėjų aktyvumas buvo 41 proc., maždaug 25 mln. iš 61 mln. turinčių teisę balsuoti (Hafezi 2024) arba mažiausias nuo revoliucijos laikų. Tikėtina, kad net šis skaičius yra išpūstas, nes režimas istoriškai yra linkęs padidinti rinkėjų aktyvumą (ISW Press 2024). Ekspertų teigimu, toks žemas aktyvumas – protesto ženklas (International Crisis Group 2024). Daug kandidatų, įskaitant nuosaikiuosius ir reformistus, buvo diskvalifikuoti, Sargų Taryba patvirtino 15,2 tūkst. kandidatų iš beveik 49 tūkst. pretendentų į 290 narių parlamentą, o rinkimuose į Ekspertų asamblėją (88 nariai) galėjo dalyvauti 144 kandidatai; tarp diskvalifikuotų kandidatų buvo 2013 m. rinkimus laimėjęs septintasis Irano prezidentas reformistas Hassanas Rouhani (AFP 2024).

2.1.2 Moterų teisės porevoliuciniame Irane

Politinės galimybės moterims ir jų judėjimams Irane nuo revoliucijos laikų mažėjo, tačiau balsai, reikalaujantys gerinti prastėjančią moterų teisių padėtį, garsėjo. Kaip pastebi aktyvistė, buvusi Irano moterų reikalų ministrė Mahnaz Afkhami (2023), šalyje iki 1979 m. buvo sukurtos galimybės moterų lyderystei, tuo metu galioję įstatymai užtikrino dalį aktualių paslaugų (nėštumo ir gimdymo atostogas, motinų darbą ne visą darbo dieną, prieinamą vaikų priežiūrą). Po revoliucijos moterų teisės buvo apribotos, o moterų judėjimai daugiausia telkėsi uždaruose, kartais ir slaptuose susibūrimuose

¹¹ Prižiūri Sargų Tarybos, aukščiausiojo lyderio veiklą, tačiau asamblėja niekada nėra išsakiusi kritikos aukščiausiam lyderiui.

¹² Darbo rašymo metu E. Raisis žuvo sraigtasparnio katastrofoje (Gambrell 2024).

(Sajadi 2023, 2). Moterims įvesti judėjimo ribojimai, uždrausta dirbti tam tikrose pareigose, apribota veikla viešose erdvėse (dainavimas, dalyvavimas sporto renginiuose), leisti „žudymai dėl garbės“¹³ (Ashwarya 2023, 352-3). Tolimesnės teisinės reformos dar labiau įtvirtino lyčių nelygybę. Pavyzdžiui, 1967 m. režimo panaikinti gana liberalūs šeimos apsaugos įstatymai lėmė, jog moterys prarado teisę inicijuoti skyrybas, perimti vaikų globą, tapti teisėjomis, keliauti į užsienį be vyro leidimo; šalyje pradėjo populiarėti poligamija, segregacija lyties pagrindu (Darvishi 2023, 96). Režimas leido moterims dalyvauti politikoje, bet dėl to, kad religiniams lyderiams reikėjo moterų balsų įrodyti savo populiarumą (Kar ir Farshi 2008, 79). Tuo pačiu sudarytos kliūtys moterims užimti valdžios postus ir slopinti režimo ideologijai prieštaraujantys balsai (Ten pat, 80).

Politinė galimybė režimo opozicijai Irane pradėjo ryškėti reformų laikotarpiu, kai prezidentu buvo Mohammadas Khatamis (1997–2005) (Kar ir Farshi 2008, 83). Reformistinė Irano politikos atstovų pusė, pasisakanti už minties laisvę, individualizmą ir pilietinę visuomenę, paskatino visuomenę aktyviau dalyvauti šalies politikoje per nevyriausybinės organizacijas (NVO) ir kitas asociacijas. Taip pat suaktyvėjo studentų ir moterų organizacijos, suteikusias platformas aktyvistams bendrauti ir mobilizuotis. Tačiau svarbu pažymėti, kad režimas skyrė „gerus“ ir „blogus“ aktyvistus, selektyviai ribodamas jų laisvę mobilizuotis (Rivetti 2020, 137-54). Situacija pablogėjo, kai 2005 m. rinkimus laimėjo ultrakonservatyvus Mahmoudas Ahmadinejadas. Jo administracija ėmėsi represijų prieš studentų, akademikų, NVO ir moterų organizacijų veiklą, o tai savo ruožtu paskatino pagrindinio aktyvizmo atsiradimą. Vienas iš moterų pasipriešinimo pavyzdžių – 2006 m. prasidėjusi kampanija, kuria siekta surinkti milijoną parašų, remiančių diskriminacinių įstatymų pakeitimą; nenuostabu, jog režimas šio judėjimo aktyvistus kalino (Darvishi 2023, 96; Fuchs 2010).

¹³ 2023 m. Irane vyrų nužudytos mažiausiai 105 šeimos moterys (Women's Committee National Council of Resistance of Iran 2024, 77).

Prieiga prie politinės sistemos Irane ir taip buvo labai ribota, bet po 2009-ųjų Žaliojo judėjimo protestų¹⁴ režimas stengėsi eliminuoti bet kokias politines galimybes. Šio judėjimo protestai sugebėjo pritraukti daugiausia žmonių nuo Islamo revoliucijos. Protestai į gatves paskatino išeiti įvairaus amžiaus, socialinių ir demografinių grupių asmenis, jie protestavo ne tik dėl nesąžiningų rinkimų rezultatų¹⁵, bet ir dėl represyvios politikos įgyvendinimo. Dėl M. Ahmadinejado vyriausybės politikos moterų atžvilgiu reformistinio bloko kandidatas rinkimuose Miras Hosseinas Musavi taip pat turėjo gana didelį moterų palaikymą. Pastarojo poziciją moterų teisių atžvilgiu atspindėjo prieš rinkimus išleistas atskiras manifestas, siūlęs ekonomines, teisines, socialines ir politines reformas, ir žadėjęs kovoti su diskriminacija lyties pagrindu (Pourmokhtari 2014, 163). Po Žaliojo judėjimo protestų politinėms jėgoms, ištikimoms režimui, paprastai leidžiama veikti, o reformistinės grupės susiduria su represijomis.

Nepaisant protestų režimas tęsė nuosekliai vykdomą moters kūno slėpimo ir moterų uždarymo „privačioje erdvėje“ politiką. Lyties pagrindu taikomi draudimai (pavyzdžiui, važinėti dviračiu) ar „tinkamos“ aprangos įstatymai, kuriuos pažeidus gresia persekiojimas, baudos ir areštas, yra naudojami kaip moterų kūnų engimo ir autonomijos ribojimo priemonė bei tampa vienu iš režimo ramsčių (Darvishi 2023, 97; Monshipouri ir Zamiri 2023, 8). Kaip pastebi M. Alinejad (2022), Islamo respublikos ideologinis pagrindas yra priešinimasis JAV bei Izraeliui ir institucinė mizoginija, todėl patriarchalinės sistemos išlaikymas bei etninių ir religinių mažumų marginalizavimas tampa svarbiu veiksmu palaikant režimo legitimumą. Irano politinės sistema riboja moterų teisių aktyvizmą diskriminaciniais įstatymais,

¹⁴ Irane po 2009 m. rinkimų rezultatų paskelbimo Teherano gatvėse prasidėjo masiniai taikūs protestai. Ilgainiui šie protestai išplito į kitus Irano miestus ir susivienijo po Žaliojo judėjimo vėliava.

¹⁵ Priešrinkiminius palaikymas vienam iš kandidatų – M. Ahmadinejadui – dėl neišpildytų praeitos kadencijos pažadų atrodė nedidelis; todėl, rinkimų aktyvumui siekiant 84 %, buvo tikimasi M. H. Mousavi pergalės, bet rezultatai parodė ganėtinai žymią M. Ahmadinejado pergalę (62.63 % prieš 33.75 %). Tai sąlygojo didelius protestus prieš galimą rinkimų klastojimą, reformistai apkaltino Irano valdžią rinkimų falsifikavimu (Herrington 2011, 1).

kurių daugelis yra religinio pobūdžio, jų įgyvendinimo griežtumą ir policijos vaidmenį užtikrinant jų laikymąsi (Sajadi 2023, 5).

Pagal 2023 m. pasaulinio lyčių atotrūkio indekso politinių galių suteikimo rodiklį Iranas užima 143 vietą iš 146 (World Economic Forum 2023, 18). Šalis rikiuojasi tarp paskutiniųjų pasaulyje ir pagal moterų parlamente bei moterų ministrų skaičių (Ten pat, 207). Moterims sudėtinga siekti politinių postų bei joms vis mažiau atstovaujama. Pagal „Freedom House“ indeksą Iranas nuo 2017 metų prarado penkis taškus (2017-aisiais – 17, 2023 metais – 12) bei yra įvardinamas kaip nelaisva valstybė (Freedom House 2023).

2.1.3 Vienijantys protestai

2022-ųjų rugsėjo 13 dieną Teherane moralės policija suėmė 22 metų iranietę M. Amini (Al Jazeera, News Agencies 2022b). Ji trims dienoms nugrimzdo į komą, o vėliau mirė – po suėmimo dėl esą netinkamo hidžabo dėvėjimo ir kuklios aprangos taisyklių nepaisymo. Aktyvistų teigimu, sulaikymo metu ji patyrė smūgį į galvą, kuris ir sukėlė komą. Kelios dienos po merginos mirties socialiniuose tinkluose paskelbtose nuotraukose jau buvo matyti prie ligoninės, kurioje gydoma M. Amini, susirinkusi minia ir ją vaikanti policija (Sardarizadeh 2022). Žmogaus teisių gynimo grupė „Amnesty International“ M. Amini mirties dieną socialiniame tinkle „X“ (tuomet „Twitter“) paskelbė, jog turi būti atliktas tyrimas dėl įtartinės mirties areštiniėje aplinkybių, o tą pačią dieną prezidentas E. Raisi nurodė šalies pareigūnams pradėti tyrimą dėl mirties (AP, AFP, Reuters 2022). Trys savaitės po šalies vadovo nurodymo oficialioje ataskaitoje kaip mirties priežastis nurodyta smegenų auglio operacija, atlikta M. Amini esant aštuonerių metų (Al Jazeera, News Agencies 2022a). Toks atsakingų institucijų atsakymas dar labiau supykė protestuotojus ir išprovokavo vienus didžiausių protestų nuo revoliucijos laikų.

Artimųjų Rytų tyrėjai pastebi, jog M. Amini mirties paskatinti protestai prieš autoritarinį režimą suvienijo diskriminaciją ir represijas patiriančias įvairias grupes, įskaitant Irane etninėms mažumoms priklausančius kurdus, arabus, beludžius, moterų teisių gynėjus ir LGBTQI+ asmenis (Fareme

Aman 2023; Fiennes 2022; Hafezi 2023). Kiti ekspertai ir organizacijos pabrėžia moterų vaidmenį šiuose protestuose, teigiama, jog moterys kartu su kitomis socialinėmis grupėmis protestuose reikalavo pokyčių ir reformų. Vienu svarbiausių protestų klausimų tapo privalomas hidžabo dėvėjimas:

„Tai (protestai – aut.) buvo svarbu moterims, nes bet kuri iš mūsų galėjo būti ja ir bet kuri iš mūsų galėjo būti nužudyta dėl to, kad netinkamai dėvėjo hidžabą. Kadangi Mahsa Amini buvo sustabdyta tiesiog gatvėje <...>, ši situacija tapo tokia pavojinga kiekvienai moteriai ir kiekvienai merginai, nes supratome, kad kiekviena gali būti M. Amini vietoje. Taigi protestus vedė moterys, nes pagrindinė protestų keliamą problema buvo privalomas hidžabo dėvėjimas“.¹⁶

Tačiau pastebima, jog moterų vaidmuo šūki *„zan, zendegi, azadi“* (liet. „moterys, gyvenimas, laisvė“) skandavusiose protestuose neapsiribojo vien hidžabo privalomumo klausimu, bet apėmė platesnius diskriminacijos, socialinius, politinės lygybės klausimus (Khatam 2023; Minority Rights Group 2023; Uygur 2022). Dėl M. Amini kilmės ir protestų aktyvumo Kurdistano regione aktualizuota ir etniškumo tema. Kaip pastebi Ieva Koreivaitė (2023), protestuotojai nešė inkliuzyvistinę idėją teigdami, jog Irane nebuvo etniškumo kategorijos, o segregacija etniniu pagrindu atsirado dėl kolonijinių galios santykių ir buvo susieta su moderniu autoritariniu valdymu. Protestai paskatino precedento neturinčią įvairių etninių grupių, įskaitant persus ir tautines mažumas, vienybę siekiant didesnių teisių ir teisingumo (Fareme Aman 2023).

2.2 Myanmaras

2.2.1 Nuo nepriklausomybės iki karinio valdymo

Mianmaro (anksčiau vadinto Birma) politinė sistema kelis kartus keitėsi nuo tada, kai 1948 metų sausio 4 dieną šalis paskelbė nepriklausomybę nuo Britanijos. Pietryčių Azijos valstybė jau ankstyvuoją parlamentinės

¹⁶ Autoriaus interviu su iraniete Rahele (vardas pakeistas). Respondentė šiuo metu negyvena Irane, interviu data, formatas neatskleidžiami jos prašymu.

demokratijos laikotarpiu susidūrė su pilietiniu karu, kurio metu kovojančios grupės, „atspindinčios visas politinio spektro puses“, reikalavo didesnės autonomijos ir teisių (Hedström ir Olivius 2023, 3). Vėliau šalis išgyveno ilgą karinio valdymo laikotarpį, prasidėjusį 1962-aisiais, kai generolas Ne Win nuvertė civilinę administraciją, teigdamas, kad ji nepakankamai kompetentinga valdyti. Jis šaliai vadovavo 26 metus, o 1974 m. priimta nauja Konstitucija, kuri įtvirtino Birmos socialistinės programos partijos vienvaldiškumą, numatė izoliacionistinę užsienio politiką.

Karinio valdymo laikotarpiu Mianmaro politinė sistema buvo uždara, o moterų galimybės daryti įtaką politikai buvo ribotos. Po 1962-ųjų karinio perversmo politikos formavimą perėmė kariuomenė. Režimas palaikė požiūrį, jog viešoji erdvė turi būti dominuojama vyrų, o moterų pareiga yra veikti privačioje erdvėje ir „gimdyti vaikus“ (Hedström ir Olivius 2023, 220-1). Moterų galimybės įtakoti teisėkūros klausimus taip pat buvo ribotos, todėl trūko teisės aktų, skirtų užkirsti kelią smurtui lyties pagrindu ir moterų diskriminacijai.

Mianmaro režimui iššūkį metė 1988 m. studentų vedami protestai, virte judėjimu už demokratiją – pirmieji tokio masto nuo 1962-ųjų. 1988 m. kovą Jangono technologijos instituto studentai į gatves išėjo po to, kai policija paleido su vietos politine valdžia susijusį asmenį, anksčiau suimtą už studento sumušimą. Dėl pasyvios reakcijos į protestuotojų reikalavimus protestai augo, kol institucijos ėmėsi represijų, dėl kurių žuvo keli studentai (Lintner 1990, 16-20). Nepaisant pastangų nuslopinti judėjimą, visuomenės pasipiktinimas augo, protestai išsiplėtė, suvienydami įvairias grupes. Prie studentų prisijungė vienuoliai, mokytojai, darbininkai, o tarp reikalavimų įsitvirtino ir naujos valdžios siekis.

Aktyviam įsitraukimui, protestų užsiplieskimui ir išplitimui svarbus veiksnys buvo nuo 1962 m. perversmo vykdyta ekonominė politika, nuskurdinusi šalį (Charney 2009, 149-50). Kaip teigia Mya Maung (1997), karinė vadovybė sukaupe turtus piliečių sąskaita, o ekonomikos augimo argumentas tapo dalies režimo neteisėtų veiksmų pateisinimu. Per 2021 m.

perversmą nušalintos vyriausybės faktinės vadovės Aung San Suu Kyi politinė karjera prasidėjo būtent 1988-aisiais. 1988 m. rugsėjį tapo Nacionalinės laisvės lygos (NLD) vadove, o po beveik metų dėl politinės veiklos jai paskirtas namų areštas, kuris truko praktiškai iki 2010-ųjų (AP 2021a). 1990 m. surengtus rinkimus laimėjo NLD, tačiau chunta nepripažino rezultatų ir suėmė išrinktus atstovus – kaip ir 2021-aisiais.

Kaip pastebėjo J. Hedström, 1988 m. daugelis studentų buvo moterys ir jos buvo itin aktyvios protestuose.¹⁷ Po protestų numalšinimo anksčiau mieste gyvenusios aktyvistės pabėgo į pasienio kaimo vietas, kur susidūrė su ginkluoto konflikto poveikiu moterų teisėms ir galiausiai įkūrė 1999 m. Birnos moterų lygą – įvairių etninių grupių moterų judėjimą, sutelkusį moteris regionuose, kuriuose gyvena daug etninių mažumų, kolektyviai ginti savo teises (Simpson ir Farrelly 2023, 221-2). Lyga atliko svarbų vaidmenį ir 2021 m. protestuose: su Lyga susijusios žmogaus teisių gynėjos susidūrė su chuntos persekiojimu dėl aktyvios veiklos remiant, suteikiant pagalbą, paramą ir apsaugą pažeidžiamoms gyventojų grupėms protestuose (Nandar ir Quadrini 2023). Protestus režimas numalšino 1988-ųjų rugsėjį, kuomet kariuomenė Jangone ir kituose šalies vietose sušaudė tūkstančius žmonių (Linter 2021). Vėliau buvo įvesta karinė padėtis, uždaryti universitetai, masiškai sulaikomi aktyvistai (Human Rights Watch 2013).

2.2.2 2008-ųjų Konstitucija

2007 m. kilo dar viena protestų banga (Šafrano revoliucija). Pastarieji buvo vedami vienuolių bei metė didžiausią iššūkį režimui per beveik 20 metų (Selth 2008, 282). Nors taikūs vienuolių vedami protestai sulaukė didelio palaikymo ir tarptautinio dėmesio, judėjimui buvo sunku atlaikyti saugumo pajėgų išpuolius. Lyderio trūkumas ir nesibaigiančios represijos veikė protestų atsparumą, o chuntos tarpusavio solidarumas neleido opozicijai įgyti įtakos ir lėmė judėjimo nesėkmę (Skidmore ir Wilson 2008, 40-4).

¹⁷ Autoriaus interviu su J. Hedström.

Numalšinus protestus chunta ėmė švelninti kontrolę, manydama, kad galės išlaikyti legitimumą, todėl 2008 m. buvo priimta režimo parengta ir parodomuoju referendumu patvirtinta nauja Konstitucija, kuri tebegalioja iki šiol, nepaisant 2021 m. perversmo. Ji garantavo kariuomenei reikšmingą politinį vaidmenį, o norint priimti bet kokias pagrindinio įstatymo pataisas, būtina užsitikrinti kariuomenės deleguotų įstatymų leidėjų. Pagal Konstitucijos 20 straipsnį kariuomenei užtikrinta trijų ministerijų – Gynybos, Vidaus reikalų ir Pasienio reikalų – kontrolė bei rezervuotas ketvirtadalis vietų parlamente (Myanmar Constitution 2008). Konstitucijos 417 straipsnis numatė, kad grėsmės valstybingumui atveju šalies prezidentas gali sušaukti Valstybės gynybos ir saugumo tarybą ir su jos pritarimu skelbti nepaprastąją padėtį metams su galimybe pratęsti dar iki metų, kol parlamentas ir kiti aukščiausios valdžios organai suspenduojami ir valdžią perima kariuomenės vadas (Ten pat).

Įsigaliojus naujai Konstitucijai 2010-aisiais Mianmare įvyko nelaisvi rinkimai, kuriuose pergalė atiteko iš buvusių kariškių suformuotai ir kariuomenės remiamai Sąjungos solidarumo ir plėtros partijai (angl. *Union Solidarity and Development Party (USDP)*), taip pat buvo įvestas nominaliai civilinės vyriausybės valdymas (Simpson ir Farrelly 2023, 77-8). 2011 m. karinė chunta paleista ir pereinamajam laikotarpiui įsteigtas kariuomenės dominuojamas parlamentas, o šalies prezidentu paskirtas buvęs generolas Thein Sein. Dešimtmetis nuo 2011-ųjų iki 2021 metų pasižymėjo kiek netikėtu, bet netolygiu ir nevienodu – ir galiausiai trumpalaikiu – šalies politiniu liberalizavimu, kuris gali būti vadinamas civilinės administracijos ir kariuomenės sugyvenimo laikotarpiu (Torri, Mocchi ir Boni 2020, 200).

2011 m. pradėtos vykdyti politinės ir ekonominės reformos sumažino kariuomenės vaidmenį, iš dalies atvėrė politinę sistemą (Myint-U 2021). Dėl reformų pagerėjo situacija, susijusi su politinėmis laisvėmis, paleista dalis politinių kalinių, tačiau įtampa tarp oponuojančių jėgų ir režimo išliko. Po 2010 m. rinkimų į šalį pamažu sugrįžo daug anksčiau išstremtų politinių veikėjų. Įstatymai dėl saviraiškos laisvės, taikių protestų ir susirinkimų taip pat kiek atlaisvino politinę erdvę. Šalyje išaugo veikiančių NVO, įskaitant

moterų organizacijas, skaičius, plėtėsi moterų įtrauktis, dalyvavimas ir organizuotumas (Hedström ir Olivius 2023, 11-12). Thein Sein administracija pradėjo politinį liberalizavimą, suteikdama daugiau laisvių ir leisdama steigti opozicines partijas. Pastebima, jog 2021 m. protestai jėgų sėmėsi iš tinklų, technologijų, įgūdžių ir politinės sąmonės, susiformavusios šiuo periodu (Simpson ir Farrelly 2023, 18).

2.2.3 Nuo 2015-ųjų iki perversmo

Valdant nominaliai civilinei vyriausybei 2015 m. vykusius rinkimus laimėjo NLD, vadovaujama Aung San Suu Kyi. NLD laimėjo arti 80 proc. vietų dvejų rūmų parlamente, o pagrindinė jos konkurentė USDP – tik 8,4 procento (Fisher 2015). Laiką nuo 2015-ųjų iki 2020 m. Yu Yu Htay vadino „auksiniu laikotarpiu“:

„Nuo 2015 m. iki 2020 m. moterų teisių grupės atliko daug darbo lyderystės ir lyčių lygybės labui. Be to, pavyzdžiui, nacionalinė televizija rengė laidas, kad supažindintų žmones su lyčių lygybe, moterų lyderyste. Todėl po (2021 – aut.) perversmo moterims buvo lengviau susiburti ir vykdyti kampanijas, o daugelis žmonių jau turėjo supratimą (judėjimo – aut.) keliamais klausimais <...> Laikotarpiu po 2015 m. rinkimų žmonės suprato, kokias politines teises jie turi. Suprato, kad tam tikri dalykai yra svarbūs gyvenimui ir ateičiai“.¹⁸

Tačiau vertėtų paminėti, kad Yu Yu Htay yra bamarė – etninės daugumos atstovė, tai gali lemti tokį požiūrį. Pats laikotarpis dar vadinamas „bamarų demokratija“, nes etniniai konfliktai išspręsti nebuvo, o kai kuriais atžvilgiais net buvo pailginti, paaiškėjo, kad į etninių mažumų teises neatsižvelgia net tik karinė valdžia, bet ir NLD. Todėl vadinamo pereinamojo laikotarpio naratyvą J. Hedström buvo linkusi vertinti kritiškiau:

„Manau, kad jei pažvelgsime į formalias politines galimybes ir pažvelgsime į jas iš bamarų perspektyvos, tada taip, žinoma (daugiau politinių galimybių – aut.). Turiu omenyje, viena prasme (moterys – aut.) gavo daugiau

¹⁸ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

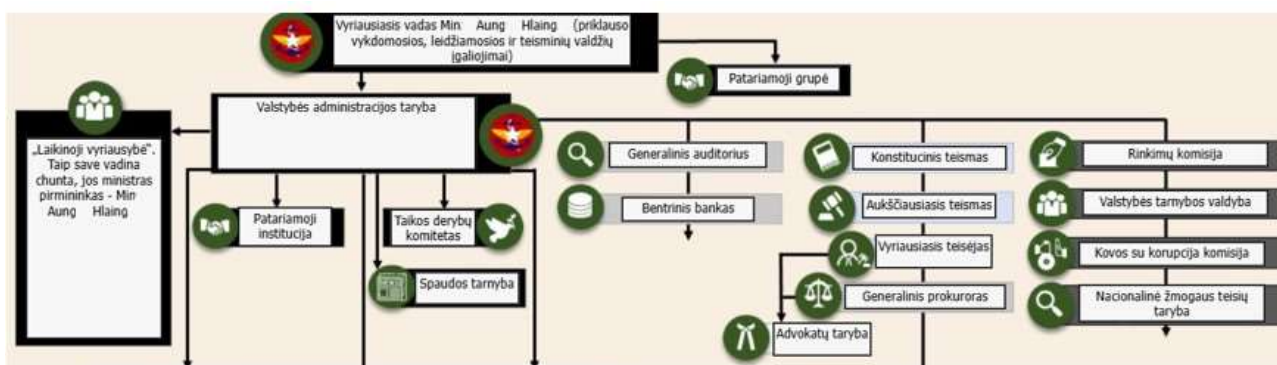
galimybių, nes valstybė iš dalies atsivėrė, nors ir nebuvo atvira visiems. Aišku, Mianmaras vis dar turėjo mažiausią moterų atstovavimą parlamente visame regione. Bet, žinoma, tai buvo geriau nei karinio režimo metu <...>. Moterims sunku turėti galimybę dalyvauti politikoje, kai ji – militarizuota, o reikalinga karinė kompetencija.¹⁹

Šiuo laikotarpiu kariuomenė išlaikė valstybės priežiūros vaidmenį, teisę užkirsti kelią konstituciniams pokyčiams, o ir nebuvo šansų, kad keisis jėgų balansas, nes civilinė vyriausybė nekontroliavo svarbių institucijų, įskaitant pačią kariuomenę. Aung San Suu Kyi valdymui buvo būdingos autoritarinės tendencijos, nenoras deleguoti įgaliojimus, buvusių šalininkų atstūmimas ir negebėjimas užkirsti rohinjų genocido bei atsisakymas pasmerkti kariuomenės veiksmus (Ellis-Petersen 2018). Kaip pastebi Indrė Balčaitė (2021), Aung San Suu Kyi, veikdama pagal 2008 m. konstituciją, bet tikėdamasi pokyčių, stengėsi užtikrinti, kad „ir vilkas (armija) būtų sotus, ir avis (NLD) sveika“. Karinis perversmas pademonstravo, kad tai neįmanoma.

Nepaisant iš dalies atsivėrusios politinės erdvės etnonacionalizmas tebebuvo galinga jėga, kariuomenė taikėsi į etninių mažumų grupes toliau bandydama išlaikyti etnokratinį valdymą. To pavyzdys yra 1982 m. pilietybės įstatymas ir jo įgyvendinimas, iš esmės įtvirtinęs apartheidą bei rohinjų genocidą (Balčaitė 2020), įvykusį 2017 m., jau valdžioje esant Aung San Suu Kyi vadovaujamai NLD vyriausybei. Daugelyje regionų, kuriuose gyvena etninės mažumos, tebesitęsė ar atsinaujino aktyvūs kariniai veiksmai. Tai ypač palietė etninėms mažumoms priklausančias moteris, kurios kentėjo nuo įvairių prievartos formų, įskaitant seksualinį smurtą (Hedström ir Olivius 2023, 224-6). Šiuo metu Mianmare veikia daugiau kaip 25 ginkluotos grupuotės, dauguma jų priešinasi po perversmo įkurtai Valstybės administracijos tarybai (SAC), dalis yra paskelbusios paliaubas; NUG siekia Etnines ginkluotas grupes (EAO) konsoliduoti (Graceffo 2024).

¹⁹ Autoriaus interviu su J. Hedström.

SAC struktūra – hierarchinė (žr. schemą Mianmaro karinio režimo struktūra (ConstitutionNet 2022)), didžiausia galia sukoncentruota kariuomenės vado pozicijoje. Į svarbias SAC pareigas rinkimų komisijoje, valstybės tarnybos valdyboje, prokuratūroje ir kitose institucijose buvo paskirti režimui lojalūs asmenys, SAC taip pat įsteigė naujus valdymo organus įvairiais administraciniais lygmenimis, taip siekdama įtvirtinti savo galią. Nors 2008 m. konstitucija oficialiai tebegalioja, nepaprastoji padėtis (paskelbta SAC suėmus prezidentą, o ne jo valia) nuo 2021-ųjų perversmo buvo pratęsta jau penkis kartus, tikėtina, jog bus pratęsta ir šeštąjį (The Irrawaddy 2024).

Schema: Mianmaro karinio režimo struktūra

Po 2021-ųjų perversmo įvykusio lūžio metu NUG iškilo kaip pasipriešinimo ne tik kariniam valdymui, bet ir platesnio masto socialinei neteisybei simbolis (Simpson ir Farrelly 2021, 41-2; International Crisis Group 2023, 14-16). NUG sutelkė įvairias socialines grupes, įskaitant etnines mažumas bei moteris, kurios atliko pagrindinį vaidmenį Pilietinio nepaklusnumo judėjime. Politiškai marginalizuotos Mianmaro moterys per protestus rado saviraiškos platformą. Jų dalyvavimas pilietinio nepaklusnumo judėjime, aktyvizmo lyderių vaidmuo ir simboliniai pasipriešinimo veiksmai tapo platesnės kovos už lyčių lygybę simboliu.

Be lyčių dinamikos, judėjimas taip pat atliepė neprivilegiuotų, marginalizuojamų, diskriminuojamų grupių interesus. 2021 m. įvykdytas karinis perversmas pavienius etninius konfliktus Mianmare pavertė pilietiniu karu. Prodemokratinės jėgos, prie kurių prisijungė už mažumų teises

kovojančios etninės grupės, atsakydamos į chuntos smurtą griebėsi ginklų. Mianmario etninių konfliktų istorija siekia nepriklausomybės nuo Britanijos paskelbimą. Perversmas dar labiau pagilino šią įtampą (Beech ir Cai 2024; Sun 2023; Maizland 2022).

2.3 Skyriaus apibendrinimas

Tiek Mianmare, tiek Irane protestų reikalavimai neapsiribojo vien moterų teisių klausimais, bet metė iššūkį visai valstybės sąrangai, protestuotojams reikalaujant sisteminių pokyčių. Irane protestais siekta ne tik atkreipti dėmesį į klausimus, susijusius su lyčių lygybės stoka, bet buvo pabrėžiamas politinių, socialinių reformų būtinumas. Panašiai ir Mianmare, aktyvus moterų dalyvavimas buvo didelis iššūkis karinės chuntos valdymui, nes protestai kėlė ne tik lyčių lygybės, bet ir demokratijos, etninių mažumų marginalizacijos klausimus. Moterys protestams vadovauti sugebėjo esant itin apribotoms politinėms galimybėms, bet jų vaidmens svarbą įrodė platus įvairių grupių įsitraukimas, o tai lėmė, kad abiejuose šalyse protestai buvo bene didžiausi ir grėsmingiausi režimams.

3. MOBILIZACIJOS IR VEIKSMŲ REPERTUARŲ GALIA

Šiame skyriuje yra analizuojami du PPT aspektai: mobilizacijos struktūros bei veiksmų repertuarai. Siekiama parodyti, kaip minimi faktoriai lemia protestų galią. Irane ir Mianmare vykusiams protestams buvo būdingos decentralizuotos mobilizacijos struktūros ir spontaniški veiksmų repertuarai. Moterys atliko pagrindinius vaidmenis vadovaujant mobilizacijai. Nepaisant skirtingų politinių kontekstų, šie judėjimai metė iššūkį patriarchalinėms ir autoritarinėms normoms, taip įgydami didesnę simbolinę galią. Abiejuose protestuose buvo pritaikyti įvairūs veiksmų repertuarai, tačiau jie turėjo panašumų. Eitynės, mitingai, simboliniai gestai metė iššūkį tradicinėms galios struktūroms ir normoms, sukurdami įtraukius ir atsparius protestus, peržengiančius etnines ir socialines ribas. Mobilizacija, kurią skatino politinių pokyčių ir lyčių lygybės reikalavimai, padidino judėjimų patrauklumą tiek šalies viduje, tiek tarptautiniu mastu, sustiprindama jų simbolinę galią ir įtaką.

3.1 Iranas

3.1.1 Mobilizacijos struktūros

Anot Kouroscho Rahimkhani (2023), nuo 2017-ųjų Irane vykę protestai pasižymi dviem savybėmis: spontaniškumu ir decentralizacija. Anot jo, tai, kad protestai kilo spontaniškai, rodo gilų įvairių Irano socialinių grupių nusivylimą ir nepasitenkinimą politinėmis partijomis, režimu, teisės viršenybės nepaisymu. Pasak M. Alinejad (2022), 2022–2023 m. protestai įkūnijo pyktį, kurį Irano moterys ir jauni iranėčiai jautė režimui, bei suteikė galimybę tiems, kurie ieškojo naujų būdų išreikšti savo nepasitenkinimą. Protestai Irano visuomenei suteikė politinių galimybių, kurios iš esmės tapo prieinamos dėl aktyvios mobilizacijos. H. Sajadi nurodo, kad protestų mobilizaciją galima paaiškinti Irano demografiniais ir kultūrinių vertybių pokyčiais, suvaržyta šalies politine, socialine padėtimi (Sajadi 2023, 9).

Protestai įtraukė mieste gyvenančius pasiturinčius gyventojus, mokyklų moksleivius, moteris, darbininkus, marginalizuotas bendruomenes ir prekybininkus. Universitetai taip pat tapo tinkama vieta protestų centrams,

kuriuose dalyvavo daug jaunų moterų (Sajadi 2023, 8). Vienas iš pagrindinių protestuose pastebėtų bruožų buvo sporadiška turgaus, prekybininkų, profesinių sąjungų ir darbininkų parama. Įvairių grupių – etninių mažumų, moterų, studentų, valstybės tarnautojų, gamyklų darbininkų – dalyvavimas protestuose išryškino tarpasmeninių ryšių ir socialinių tinklų svarbą (Nachemson 2021).

3.1.2 Veiksmų repertuarai

Protestų metu moterys ir vyrai degino hidžabus, kirposi plaukus. Galvos apdangalai ilgainiui simbolizavo prieštaringas idėjas: ir atsilikimą, ir progresyvumą, ir mizoginiją, ir antikolonializmą, ir subversiją, ir pavaldumą. Per pastarąjį šimtmetį Irane hidžabo dėvėjimas buvo pakaitomis ir draudžiamas, ir privalomas. Prasmę jam suteikia tas, kas jį dėvi, o moterys, degindamos skareles, suteikia prieššinimosi būti tildomoms reikšmę (Darvishi 2023, 95).

Šiais veiksmais buvo siekiama atkreipti tarptautinės žiniasklaidos dėmesį, daryti spaudimą režimui, kad šis imtųsi reformų. Kartų kaita Irane lėmė tai, jog į gatves palaikyti protestuojančių moterų išėjo ir daug jaunų vyrų (Monshipouri ir Zamiri 2023, 7). Į protestus įsitraukė įvairaus amžiaus ir etninių grupių iraniečiai, tačiau gatvėse aktyviausi buvo jaunosios, vadinamosios Z kartos (1996–2012 m. gimę žmonės), atstovai (Dagres 2022; Saric 2022). Kaip sakė protestuose dalyvavusi iranietė,

„<...> mačiau merginas, šokančias gatvėje, protestuojančias. Mačiau, kad daugelis moterų Irane po M. Amini mirties stengiasi nedėvėti hidžabo <...>. Jauni žmonės buvo aktyviausi protestuojant. Ši karta tam tikru mastu buvo tokia drąsi, kad apie nieką negalvojo. Jie taip aistringai žiūrėjo į protestus ir tai, kad šis režimas privalo pasitraukti“.²⁰

²⁰ Autoriaus interviu su Rahele.

Irane vykstant protestams, Tony Blair institutas, pasitelkęs vietinių kontaktų tinklą, 2022 m. vasario mėnesį atliko tyrimą²¹, kurio tikslas – atskleisti Irano gyventojų nuomonę svarbiausiais klausimais (Aarabi ir Shelley 2022). Tyrime pastebima, kad protestai buvo susiję ne tiek su privalomu hidžabo dėvėjimu, kiek su siekiu pakeisti režimą. Pasak duomenų, iš tų, kurie pasisakė prieš privalomą hidžabo dėvėjimą, 84 proc. norėjo gyventi sekularioje valstybėje, iš norinčiųjų režimo kaitos, 76 proc. manė, kad religija jų gyvenime nėra svarbi. Nurodoma, kad vyrai palaikė Irano moteris ir pasisakė prieš privalomą aprangos kodą (apklausos duomenimis 71 proc. vyrų ir 74 proc. moterų nepritaria privalomam hidžabo dėvėjimui) (Ten pat). Kaip pastebi Ali Ansari (2022), nors daugelis protestavo prieš aprangos kodą, tai buvo tik aspektas, atspindėjęs gilesnį Irano visuomenėje susikaupusį pasipiktinimą režimo suvaržymams.

3.2 Mianmaras

3.2.1 Mobilizacijos struktūros

2021 m. protestai Mianmare pasižymėjo sudėtingomis mobilizacijos struktūromis ir lyderystės dinamika. Jau egzistavę mobilizacijos tinklai, tokie kaip ankstesni prodemokratiniai judėjimai ir pilietinės visuomenės organizacijos pasitarnavo kaip pamatinės struktūros protestams kurtis ir išsilaikyti (Stokke ir Kyaw 2024). Protestų lyderystė buvo orientuota į masinį dalyvavimą, vengiant pernelyg pasikliauti pavieniais lyderiais, taip siekiant išvengti represijų ir išlaikyti atsparumą. Masinės demonstracijos, kurias organizavo eiliniai asmenys įvairiais lygmenimis tapo svarbia taktika. Socialinės medijos palengvino greitą mobilizaciją ir koordinavimą, didindamos judėjimo aprėptį (Ten pat, 9).

Protestams išibėgėjant, jie perėjo nuo pasipriešinimo be lyderių prie lyderių pasipriešinimo. Tam reikėjo institucionalizuoti judėjimą, pasitelkiant

²¹ Pasak rengėjų, apklausa buvo atlikta 2022 m. vasario 17-27 d. naudojant įvairias internetines platformas. Galutinę imtį sudarė 16,850 vyresnių nei 19 metų amžiaus respondentų, gyvenančių Irane.

daugybę protestų vedlių iš įvairių socialinių, etninių ir politinių sluoksnių (Horsey 2021). Ši strategija sustiprino protestų tvarumą ir išplėtė jų politinę įtaką. Pagrindinis protestų aspektas buvo kolektyvinės tapatybės formavimas, kuris sustiprino ryšius tarp įvairių grupių. Irane tokios struktūros neatsirado, o Mianmare ji gimė iš netekusios valdžios NLD, EAO bei pilietinės visuomenės organizacijų.

Pasak J. Hedström, Mianmaro moterų protestai buvo neįprasti, nes: „Įprastai, kai kalbama apie moterų dalyvavimą proteste, kas suteikia jam daugiau legitimumo, reiškia, kad moterys naudojasi savo tradiciniais motinos ar dukters vaidmenimis ir dėl to turi didelį moralinį svorį. Manau, kad Mianmaro moterų protestas buvo įdomus tuo, kad jos protestavo visiškai priešingai, ne pagal tam tikrą lyčių scenarijų“.²²

Daugelį pirmųjų demonstracijų organizavo drabužių pramonės darbuotojos, kurios iš savo gamyklų, įsikūrusių miestų pakraščiuose, autobusais atvykdavo vadovauti protestams. Mokytojos ir studentės, gydytojos, slaugės, žmogaus teisių aktyvistės bei profesinių sąjungų lyderės tapo galinga protestų jėga (Simpson ir Farrelly 2023, 229).

Kadangi chunta į protestus reagavo pasitelkdama administracines priemones, vis didesnę prievartą, įskaitant smurtinius susidorojimus, protestų mobilizacijos struktūros keitėsi. Taikaus protesto forma – tylūs streikai, kurių metu aktyvistai tyli, lieka namuose, neatvyksta į darbą, laikinai uždaro darbo vietas, taip pasipriešindami kariuomenės valdymui, parodė protestuotojų atsparumą ir jų gebėjimą pritaikyti veiksmų repertuarus prie aktualaus konteksto. Apie ją man pasakojo Yu Yu Htay: „Mes taip pat vykdėme tylos kampaniją. Pavyzdžiui, jei tau priklausė parduotuvė, nedirbdavai, užsidarydavai tam tikrą dieną, o jei dirbai gatvės prekeiviu, tą dieną neidavai į turgų pardavinėti savo prekių, niekas neišeina į gatvę“.²³

²² Autoriaus interviu su J. Hedström.

²³ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

Pasipriešinimo judėjimas daugeliu atžvilgių neturėjo institucionalizuotų vadovų. Tačiau etninių mažumų moterys tapo lyderėmis, telkusiomis protestuotojus Jangone ir kituose didžiuosiuose miestuose. Jos į prieš perversmą nukreiptą judėjimą įtraukė reikalavimus dėl federacinės santvarkos, moterų atžvilgiu teisingesnės sistemos, politinio proceso, kuriame aktyviai dalyvautų etninės ir seksualinės mažumos.

3.2.2 Veiksmų repertuaras

Protestų veiksmų repertuarai kito, tačiau dalis jų buvo įsišakniję istoriniame pasipriešime kariuomenės dominavimui. Dainos „Kabar Ma Kyay Bu“ (liet. *neatleisim iki pasaulio pabaigos*). Ši daina dar vadinama Mianmaro 1988 m. protestų himnu) naudojimas simbolizavo praeities kovų prieš karinę valdžią tęstinumą bei tapo vienu svarbiausių protestuotojų šūkių (Egreteau 2023, 822). Vienu iš protestuotojų naudotų ženklų buvo trijų pirštų iškėlimas bei jų laikymas iškėlus protestuojant, dalyvaujant įvairiose akcijose bei suėmimo metu ar kitaip tvardomiems (Deejay ir Wells 2021). Ženklas, naudotas filme „Bado žaidynės“, tapo pasipriešinimo simboliu 2020-aisiais Tailande vykusių demokratijos šalininkų protestų metu (Reuters 2021a) bei tapo visuotinai atpažįstamu pasipriešinimo simboliu, peržengiančiu kultūrinės ir geografinės ribas. Tačiau Irane šis simbolis nebuvo naudojamas.

Protestuotojai į plaukus segėsi gėles išreiškiant palaikymą Aung San Suu Kyi. Kaip pastebėjo Yu Yu Htay, į plaukus dažniausiai buvo segamos raudonos rožės, simbolizuojančios NLD; gėlių žiedai taip pat dovanoti gatvėse budintiems kareiviams²⁴. Be minėtų naudotos ir šiukšlių streiko (į gatves metamos šiukšlės), budėjimo su žvakutėmis (išreiškiant solidarumą) taktikos (Rao 2021).

Pažymėtina ir tai, kad protestuotojai pademonstravo taktines naujoves, pritaikydami protestuose istorinius ar lokaliai kontekstui aktualius veiksmus. Pavyzdžiui, protestų metu, siekiant kelti triukšmą, taip išreiškiant nesutikimą, trankyti puodai ir keptuvės. Triukšmas tradiciškai keliamas

²⁴ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

siekiant išvyti piktašias dvasias, bet šiuo atveju piktosios dvasios – Min Aung Hlaing ir jo chunta (Lovett 2021).

Moterys priešinosi gatvėse kabindamos *htamein*²⁵, moteriškus apatinius drabužius, higieninius įklotus, taip siekdamos išgąsdinti policininkus ir karius, tikintiems prietarų, jog vyrai praranda galią prisilietę ar atsidūrę po moteriškais drabužiais, kurie dengia apatinę kūno dalį (Frontier 2021). Pasak Yu Yu Htay, tokie veiksmai buvo nutaikyti į toksišką vyriškumą ir išties gąsdino karius bei leido moterims pabėgti iš protestų vietų, nes pajėgos buvo priverstos daiktus pašalinti.²⁶ Kaip pastebėjo J. Hedström, *htamein* kabinimas turi ilgą istoriją bei buvo matomas ir 2007 m. protestuose. Pasak jos, tai lokalus protesto būdas, kuris ne budistinėse vietovėse neturi tokio paties poveikio.²⁷

3.3 Skyriaus apibendrinimas

Abejiems protestams buvo būdinga decentralizacija, o moterys vaidino svarbų vaidmenį organizuojant protestus ir jiems vadovaujant. Moterų vadovaujami protestai abiejose šalyse metė iššūkį patriarchalinėms, autoritarinėms normoms, taip įgydami simbolinę galią. Lyderystė, veiksmų repertuarų naujovės parodė atsparumą ir ryžtą pasipriešinti autoritariniam valdymui. Tačiau protestai Irane buvo spontaniškesni, Mianmare mobilizacija buvo labiau strateginė ir organizuota dėl įsitvirtinusių organizacijų.

Irane protestų taktika buvo įvairi – nuo šūkių iki simbolių veiksmų, rodančių atsparumą bei novatoriškumą kovojant su tradiciniais socialinės lyties vaidmenimis ir normomis. Irane simboliniai veiksmai, tokie kaip hidžabų deginimas, priešinimasis aprangos taisyklėms, simbolizavo nesutikimą su priespauda, o tai sustiprino protestų moralinę reikšmę. Mianmare moterys protestuose sudarė didžiąją dalį (bent jau pradžioje).

²⁵ Apie juosmenį rišami Mianmaro moterų dėvimi tradiciniai ilgi sijonai.

²⁶ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

²⁷ Autoriaus interviu su J. Hedström.

Įvairios etninės kilmės moterys tapo lyderėmis, kurios pritaikė istorinius, lokalius, modernius simbolius pasipriešinimui prieš karinį režimą. Protestai apėmė įvairias formas: eitynes, mitingus, kitas išraiškas. Juose buvo reikalaujama lyčių lygybės ir etninių mažumų teisių užtikrinimo. Svarbus buvo ir socialinių platformų naudojimas siekiant koordinuoti, mobilizuoti rėmėjus.

Moterų vadovavimas protestams kėlė didelę grėsmę autoritariniams režimams tiek Irane, tiek Mianmare. Aktyvus dalyvavimas, strateginiai veiksmai metė iššūkį tradicinėms galios struktūroms ir normoms, didindamos protestų galią ir atsparumą. Moterų vedamų protestų integracinis pobūdis didino jų patrauklumą, stiprino jų simbolinę galią tiek šalies viduje, tiek tarptautiniu mastu.

4. NOVATORIŠKUMAS FORMUOJANT ĮVAIZDĮ

Šiame skyriuje nagrinėjamos dvi pagrindinės temos: gatvės protestų ir socialinių medijų sąveika formuojant novatorišką protestų įvaizdį. Aptariami techniniai iššūkiai ir kūrybiškos strategijos, kuriomis naudojasi protestuotojai telkiant paramą. Taip pat analizuojama, kaip abi pusės naudoja socialinius tinklus savo tikslams pasiekti. Tiek Irane, tiek Mianmare socialinių tinklų platformos tapo svarbiais protestuotojų bendravimo, koordinavimo ir informacijos sklaidos kanalais. Nepaisant to, kad režimai cenzūravo informacinę erdvę, kartu slopindami protestus, protestuotojai pademonstravo išradingumą naudodamiesi socialiniais tinklais ir taip formavo aktualų protestų įvaizdį. Socialinių medijų suteikiama galimybė apeiti institucinius apribojimus leido protestuotojams kurti decentralizuotus tinklus, telkti visuomenės paramą ir daryti spaudimą sprendimų priėmėjams. Medijų veikiamas įvaizdžio formavimo procesas ne tik lėmė visuomenės suvokimą bei požiūrį į protestus, bet ir pasitarnavo kaip pasipriešinimo valstybės propagandai ir cenzūrai priemonė. „Piliečių žurnalistų“, aktyvistų vaidmuo dokumentuojant protestus, atskleidžiant represijas buvo itin svarbus. Be to, įvaizdžio formavimas socialinėse medijose leido kurti solidarumo tinklus tiek šalies viduje, tiek už jos ribų.

4.1 Iranas

4.1.1 Skaitmeninis pasipriešinimas

2022-aisiais Irane socialinės medijos tapo bene svarbiausiu protestų įvaizdžio formavimo įrankių. Netrukus po M. Amini mirties, kuomet protestai buvo pasiekę savo piką, Iranas užblokavo prieigą prie platformų „Instagram“ ir „WhatsApp“ bei drastiškai apribojo interneto prieigą (Reporters Without Borders 2022). Teigiama, jog šios dvi programėlės buvo plačiausiai naudojamos Irane po to, kai pastaraisiais metais buvo užblokuotos kitos platformos, įskaitant „Facebook“, „X“, „Telegram“, „YouTube“ ir „TikTok“. Mano kalbintas Irane protestų metu buvęs asmuo pastebėjo:

„Vieninteliai socialiniai tinklai, kurie nebuvo uždrausti, buvo „Instagram“ ir „WhatsApp“, o kai tik prasidėjo protestai, režimas juos taip pat uždraudė, siekė apsunkinti VPN (virtualaus privataus tinklo – aut.)

naudojimą. Taigi, pavyzdžiui, net ir turint daug aplikacijų, leidžiančių pasikeisti VPN, nė viena iš jų neveikė taip, kaip anksčiau, o ir interneto greitis buvo lėtinamas, todėl buvo sunku pasiekti informaciją socialinėse medijose“.²⁸

Dalį minėtų platformų kontroliuojanti bendrovė „Meta“ 2022-ųjų vasarį teigė, jog dešimtys milijonų žmonių Irane vis tiek naudojami platforma „Instagram“, nors vyriausybė stengiasi blokuoti šią paslaugą (AFP 2023; Maddox ir kt. 2024).

Technologijų naudojimas leido tęsti kolektyvinį pasipriešinimą brutaliai režimui bei tikėtis tarptautinės paramos ir spaudimo režimui (Monshipouri ir Zamiri 2023, 8-9). Medijos tapo vienu iš įrankių, leidžiančių protestuotojams formuoti įvaizdį. Prie to prisidėjo „piliečiai žurnalistai“²⁹, dokumentavę protestus, viešinę pajėgų žiaurumą ir žmogaus teisių pažeidimus, užmezgę ir palaikę ryšius su aktyvistais kitose šalyse (E. J. Marks 2023, 23-5).

Efektyvaus socialinių medijų naudojimo pavyzdžiais tapo kampanija „Mano slapta laisvė“ (turinti apie 1 mln. sekėjų „Facebook“), kuria siekiama panaikinti privalomo galvos apdangalo įstatymus Irane. Taip pat „Baltieji trečiadieniai“³⁰, „Vaikščiojimas be apdangalo“³¹, „Vyrai su hidžabu“³²,

²⁸ Autoriaus interviu su Taghi.

²⁹ Tai reiškiny, kai ne profesionalūs žurnalistai, rengia pranešimus, dalijasi naujienomis bei informacija, taip sudarydami galimybę spręsti klausimus, kuriuos piliečiai laiko svarbiais, prisidėti prie viešojo diskurso formavimo. Internetas bei socialiniai tinklai palengvino „pilietinę žurnalistiką“, suteikdami galimybę asmenims dalytis informacija su pasauline auditorija. Tokia forma tapo svarbia regionuose, kur tradicinė žiniasklaida gali susidurti su apribojimais ar suvaržymais (Noor 2017, 55-7).

³⁰ Trečiadieniais moterys buvo skatinamos dėvėti baltas skareles, jos tapo pasipriešinimo ženklu.

³¹ Moterys viešumoje nusiima galvos apdangalus.

³² Vyrai socialiniuose tinkluose skelbia savo nuotraukas su galvos apdangalu.

„Mano fotoaparatas – mano ginklas“³³ – visos šios iniciatyvos skirtos tam, kad moterys galėtų mesti iššūkį aprangos taisyklėms. „Mano slapta laisvė“ platformoje moterys pasidalijo tiek vaizdo įrašų apie moralės policijos priekabiavimą, kad režimas 2019-aisiais priėmė įstatymą, pagal kurį vaizdo įrašų siuntimas kampanijai laikomas nusikaltimu, už kurį baudžiama dešimties metų laisvės atėmimo bausme (Alinejad 2022).

Šios kampanijos buvo svarbios ir dėl to, jog, nepaisant plačiai paplitusios cenzūros, 2022 m. pradžioje Irano gyventojų, turinčių prieigą prie interneto, procentinė dalis buvo 84 proc., dažnas gyventojas turi daugiau nei vieną telefoną, o beveik 80 proc. interneto prieigą turinčių iranėčių yra įsidięgę VPN, ar kitas sistemas, kad išvengtų cenzūros (Ten pat). Kaip sakė darbą rengiant kalbinta iranietė,

„Kadangi režimas apribojo interneto prieigą, pasiekti naujienas buvo tikrai sunku. Mes tiesiog laukėme, kad pamatytume, kas vyksta visoje šalyje. Kiekviena platforma, pavyzdžiui, „Telegram“, „YouTube“ buvo filtruojama. Negalėjome pasiekti naujienų. Žmonės buvo žudomi gatvėse, bet per televiziją viskas buvo pateikiamas vaizdas, jog viskas – gerai, visi laimingi ir panašiai“.³⁴

4.1.2 „Mirtis diktatoriui“

Rugsėjo pabaigoje vykusiuose protestuose minia, tarp kurių buvo ir moterų, nusiėmusių galvos apdangalus, šaukė „Mirtis Islamo Respublikai!“, „mirtis diktatoriui“ ir „mirtis engėjui, nesvarbu, ar tai būtų šachas, ar aukščiausiasis lyderis“ (Fassihi 2022). Galima pažymėti, jog šūkiei „Mirtis Khamenei“; „Mirtis diktatoriui“ buvo girdimi ir anksčiau Irane vykusiuose protestuose (Nili 2019). Tą patį mėnesį protestuotojai prie padegtos policijos nuovados šalies šiaurės rytuose rėkė „mes mirsime, mes mirsime, bet susigrąžinsime Iraną“, Teherane protestuotojai skandavo „ne – galvos apdangalui... taip – laisvei ir lygybei!“ (News agencies 2022). Kurdistano

³³ Moterys dalijasi mobiliaisiais telefonais nufilmuotais smurtaujančių vyrų ar bendravimo su moralės policija vaizdais.

³⁴ Autoriaus interviu su Rahele.

provincijoje, aplink pagrindinius Teherano universitetus, Teherano turguje, demonstrantai kėlė gaisrus ir bandė apversti policijos automobilius; išreiškėdamos solidarumą su M. Amini, iranietės kirposi plaukus ir demonstravo plakatus su užrašais „Sakykite jos vardą!“, tokios skanduočių buvo girdimos ir lapkritį–gruodį vykusiame pasaulio futbolo čempionate, kuriame žaidė Irano vyrų rinktinė (Adil 2022).

Kadangi protestuose svarbų vaidmenį atliko Z karta, jos įsitraukimas į socialines medijas suteikė jaunuoliams geresnę prieigą prie informacijos, pagerino jų skaitmeninį raštingumą. Socialiniuose tinkluose pasirodė vaizdo įrašai, palaikantys protestus, juose mokyklose besimokančios merginos nusimesdavo galvos apdangalus, skandavo jau minėtus šūkius (tarp jų ir „moterys, gyvenimas, laisvė“), o vienoje nuotraukoje klasėje pakabinto aukščiausių lyderių portreto kryptimi rodė vidurinį pirštą (Gritten 2022).

4.2 Mianmaras

4.2.1 Kova socialinėse medijose

Karinės chuntos valdymo laikotarpiu Mianmaras buvo izoliuotas. Tai reiškė, jog telekomunikacijų infrastruktūra buvo gana lengvai kontroliuojama, šalies žiniasklaida veikė priespaudos sąlygomis (Hunt 2021). Interneto prieiga dėl prastos infrastruktūros ir aukštų kainų buvo ribota iki 2011-ųjų, kuomet vykdytos reformos tarptinklinį ryšį padarė lengviau pasiekiamu (Lukito ir kt. 2023, 4-5).

Nuo to laiko interneto ir socialinių tinklų plėtros tempas Mianmare išaugo (naudotojų skaičius 2021-aisiais pasiekė 23,65 mln.) (Rao 2021, 2). „Facebook“ tapo pagrindiniu naujienų šaltiniu daugeliui Mianmaro piliečių (Lukito ir kt. 2023, 5): apie pusė Mianmaro gyventojų aktyviai naudojo „Facebook“ iki 2021-ųjų sausio (Rao 2021, 2). Tai leido „Facebook“ beveik monopolizuoti socialinių tinklų naudojimą, sudarant daugiau nei 99 proc. socialinių tinklų rinkos Mianmare (Deejay ir Wells 2021). Kaip pastebi Yu

Yu Htay, „Mianmare paklausus, kas yra internetas, žmonės atsakys, jog tai – „Facebook“.³⁵

Socialiniai tinklai ir ypač „Facebook“, „X“ (tuomet „Twitter“) bei „Telegram“ tapo pagrindinėmis priemonėmis, kurios leido kurti įvaizdį bei leido rinkti, platinti informaciją (Rao 2021, 2; Giuseppe ir Raimondo 2022, 54-5; Lukito ir kt. 2023, 8). „Facebook“ įrašuose protestuotojai siekdami pasiekti kuo didesnę auditoriją naudojo nuorodas į tarptautinę pop kultūrą, kiti teikė praktinius patarimus, identifikavo asmenis, dalyvavusius represijose, ragino prisijungti prie judėjimo (Deejay ir Wells 2021).

Kaip sakė Yu Yu Htay, išreikšdami palaikymą, solidarumą protestuotojai keitė savo socialinių tinklų profilių nuotraukas.³⁶ Anot jos, socialinės medijos tapo vienu iš 2021 m. protestų skirtumų nuo praėjusių, ji pastebi, kad socialinės medijos suteikė galimybę lengvai skleisti naujienas, bendrauti su žmonėmis.³⁷ Tačiau, kaip ir Irane, režimas periodiškai išjunginėjo internetą, kad žmonės negalėtų organizuotis į protestus, perduoti naujienų į užsienį ar sužinoti, kas vyksta šalyje ne iš chuntai pavaldžių medijų (Januta ir Funakoshi 2021).

4.2.2 Karnavalai gatvėse

Protestų pradžioje nepasitenkinimui išreikšti buvo naudojamos įprastos formos: eitynės gatvėmis, mitingai, kuriuose vyravo karnavalinė atmosfera, būdinga ankstyvosioms demonstracijoms, kuriose protestuotojai kūrybingai naudojo pašiepiančius plakatus, spalvingus pasirodymus, kad išreikštų savo nepritarimą perversmui (Egreteau 2023, 823-5). Jauni protestuotojai persirenginėjo įvairiais personažais, „drag“, šoko, mojavo LGBTQI+ vėliavomis (Mitchell 2021; Simpson ir Farrelly 2023, 229).

Novatoriškumą protestų pradžioje akcentavo ir J. Hedström:

³⁵ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

³⁶ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

³⁷ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

„Manau, kad tai tikrai buvo novatoriška. Protestai buvo tarsi festivalis, ypač pradžioje. Dabar jis (judėjimas – aut.) nėra novatoriškas, bet pradžioje toks buvo. Tai atrodė kaip karnavalas gatvėje, šis tas nuostabaus, kaip cirkas. Vyko vestuvės, muzikiniai pasirodymai, dalyvavo homoseksualūs asmenys, translyčiai, iš pradžių tai tikrai buvo labai novatoriška. Paskui, prasidėjus represijoms, režimui šaudant ir žudant žmones protestai kito, prarado savo novatoriškumą. Militarizacijoje nėra nieko novatoriško“.³⁸

Tačiau dėl aktyvaus piliečių įsitraukimo socialiniai tinklai tapo dar vienu kovos prieš režimą lauku. Kariuomenė į tai reaguodama tą pačią savaitę, kuomet prasidėjo protestai, pradėjo blokuoti prieigą prie socialinių tinklų „X“ (tuomet „Twitter“), „Instagram“ ir „Facebook“ (AP 2021b). Siekdami išvengti blokavimo, dalis protestuotojų socialinėmis medijomis toliau naudojosi per VPN, užsienio SIM korteles, o bendravimui ir interneto prieigai, vengiant atpažinimo, buvo naudojamos užšifruotos pokalbių programos („Signal“, „Telegram“, „Bridgefy“ (galimybė bendrauti per „Bluetooth“ ryšį be interneto)) (Giuseppe ir Raimondo 2022, 58). Tai galima vadinti persiorientavimo etapu. Protestuotojai ir kiti mianmai išjunginėjo savo „Facebook“ profilius, kūrė naujus, kuriuose jau nebeskelbdavo asmeninės informacijos, daug užsiregistravo „Signal“ ir „Telegram“ (Tangen Jr 2021).

Kariuomenė socialinėje erdvėje naudojo suklastotas paskyras (Potkin ir Lone 2021), tikrino protestuotojų ir kitų prietaisus, kriminalizavo perversmo kritiką socialinėje erdvėje (Giuseppe ir Raimondo 2022, 56-7). „Reuters“ (2021), pirmaisiais protestų mėnesiais apžvelgę įrašus „Facebook“, „YouTube“, „TikTok“, „Twitter“ ir „Telegram“, pastebėjo, jog apie 200 karių savo paskyrose nuolat skelbė pranešimus, keldavo vaizdo įrašus, kuriuose 2020 m. rinkimų rezultatus vadino apgaule, o protestuotojus smerkė kaip išdavikus, „valstybės priešus“ ir „teroristus“, norinčius sunaikinti

³⁸ Autoriaus interviu su J. Hedström.

„Tatmadaw“, šalį ir religiją, teigta, kad protestuotojais manipuliuoja užsienio valstybės, islamistinės grupės (Giuseppe ir Raimondo 2022, 57).

Panašiose paskyrose buvo teigiama, kad saugumo pajėgos neatsakingos už protestuotojų nužudymus, o prievartos prieš dalyvius imdavosi kitos grupės (Ten pat). J. Lukito su kitais autoriais (2023, 12-13) pastebėjo, jog Mianmaro protestų kontekste režimo represyvūs veiksmai paskatino didesnę prieš kariuomenę nukreiptų „Facebook“ grupių įrašų skaičių, o šiam didėjant augo ir protestuojančių skaičius, tačiau intensyvesnė veikla grupėse taip pat paskatino kariuomenę imtis smurtinių veiksmų. Augantis prieš kariuomenę nukreiptų įrašų skaičius „Facebook“ grupėse padidino protestų skaičių, tačiau didėjantis smurtas prieš protestuotojus lėmė mažesnę aktyvumą „Facebook“ (Ten pat, 11-12).

4.3 Skyriaus apibendrinimas

Abiejose šalyse socialinių tinklų platformos atliko bene svarbiausią vaidmenį organizuojant ir telkiant protestuotojus. Jų naudojimas rodo besikeičiančio aktyvizmo formų supratimą, pritaikymą ir technologijų pagalbą telkiant paramą bei balsus. Mianmare pagrindine bendravimo ir koordinavimo priemone tapo „Facebook“. Protestuotojai, siekdami apeiti cenzūrą, naudojami šifruotų žinučių programėlėmis. Naudodami įvairias taktikas protestuotojai rado būdų palaikyti ryšį, dalytis informacija ir koordinuoti veiksmus. Toks prisitaikymas ne tik leido protestuotojams efektyviai organizuotis, bet ir buvo pasipriešinimas režimo bandymams kontroliuoti informacijos srautą. Socialinių tinklų naudojimas ne tik palengvino informacijos sklaidą, bet ir padėjo stiprinti solidarumą bei paskatinti paramą tiek šalies viduje, tiek tarptautinėje erdvėje.

Panašiai Irane, kur socialinių tinklų platformos buvo stebimos, ribojamos protestuotojai demonstravo išradingumą panaudodami turimas priemones kolektyviniams veiksams organizuoti. Irane platformos, tokios kaip „Instagram“ ir „WhatsApp“, tapo svarbiais organizavimosi ir informacijos sklaidos kanalais. Nepaisant režimo pastangų blokuoti šias platformas protestuotojai naudojami socialiniais tinklais, kad sustiprintų savo balsą ir pritrauktų tarptautinį dėmesį.

Abiejuose šalyse socialinės medijos buvo naudojamos, kaip priemonė novatoriškai koordinuoti protestus susiduriant su režimų represijomis. Saugiam bendravimui labai svarbios buvo šifruotų žinučių programėlės. Veiksmingais įvaizdžio formavimo elementais galima įvardinti „piliečių žurnalistų“ funkciją atlikusius protestuotojus. Internetu sklidę vaizdai iš gatvių leido būti matomiems tarptautinėje erdvėje bei palaikė protestų pagreitį nepaisant cenzūros, o decentralizuotų tinklų ir simbolių veiksmų naudojimas leido veiksmingai pasipriešinti režimams nesiimant smurtinių veiksmų.

5. REPRESIJŲ IR ATSAKO ĮTAKA LEGITIMUMUI

Šiame skyriuje, nagrinėjant protestų represijų dinamiką Irane ir Mianmare, analizuojama, kaip valstybės vykdomas smurtas ir prievarta lemia jų legitimumą. Apžvelgiamas bendras represijų mastas bei represijos nukreiptos prieš moteris. Tiek Irane, tiek Mianmare plataus masto protestai buvo žiauriai numalšinti. Brutalios represijos, kurioms būdingi savavališki areštai be priežasties, kankinimai, seksualinis smurtas ir masinės žudynės, ne tik pažeidė pagrindines protestuotojų teises, ar prilygo nusikaltimams žmogiškumui, bet ir atskleidė autoritarinį režimų pobūdį ir legitimumo stoką. Represijų žiaurumas rodo, jog režimai pajuto judėjimų grėsmę.

5.1 Iranas

5.1.1 Represijų mastas

Irano žmogaus teisių gynėjų grupė, stebėjusi 2022 m. protestų eigą, ataskaitoje nurodo, jog nuo rugsėjo 17-osios iki gruodžio 7 dienos žuvo 481 asmuo, per 18 tūkst. buvo sulaikyti (HRANA 2022). Anot grupės, fiksuota per 1115 susirinkimų vietų visose 31 šalies provincijoje, įskaitant 160 miestų ir 143 universitetus. Europoje įsikūrusių NVO „Iran Human Rights“ ir „Together Against the Death Penalty“ ataskaitoje pastebima, kad Artimųjų Rytų šalyje 2022-aisiais pakarta 75 proc. daugiau žmonių nei ankstesniais metais, o mažiausiai 582 fiksuotos mirties bausmės yra didžiausiais skaičiais nuo 2015 metų (Iran Human Rights ir ECPM 2024). Remiantis JT duomenimis, per protestų bangą Irane suimta mažiausiai 14 tūkst. žmonių (Hardie ir Atay Alam 2022).

Taip pat Irano valdžia yra įvykdžiusi mirties bausmę keturiems žmonėms už jų vaidmenį protestuose, o iš viso ją skyrė 18 asmenų. Anot JT ekspertų tyrimo išvadų, protestų slopinimas smurtinėmis priemonėmis ir moterų bei mergaičių diskriminacija nulėmė žmogaus teisių pažeidimus, o daugelis jų prilygsta nusikaltimams žmoniškumui (AP 2024). Išvadose pastebima, jog daugelis Irane padarytų pažeidimų yra žudymas, įkalinimas, kankinimas, žaginimas ir kitos lytinio smurto formos, persekiojimas, prievartinis dingimas bei kiti nežmoniški aktai. Specialusis JT pranešėjas teisių padėties Irane klausimais Javaidas Rehmanas yra teigęs, kad

protestuotojai, įskaitant vaikus, buvo mirtinai sumušti, dalis dėl šūvių į veido sritį neteko akių, o protestuose dalyvavusios moterys ir merginos buvo apšaudytos iš šautuvų į veidus, krūtis ir lytinius organus (UN News 2023). Kalbinta Irano protesto dalyvė liudijo apie protestuotojams grėsusius pavojus,

„Pro vietos, kurioje gyvenau, langą mačiau protestus. Tačiau net ir tai buvo pavojinga, nes pajėgos teigė, kad taip pat šaudys į protestus stebinčius žmones. Tuo metu (pirmais protestų mėnesiais – aut.) situacija buvo labai pavojinga. Bet koks susibūrimas buvo laikomas protesto forma, daug pareigūnų buvo apsirengę civiliais drabužiais. Jei mergina neturėjo galvos apdangalo ar vyras protestuodavo, buvo naudojamos ašarinės dujos, žmonės daužomi vamzdžiais, kratomi elektros šoku.“³⁹

5.1.2 „Priešų sąmokslas“

2022 m. spalį fiksuotas atvejis, kuomet mirė 15-metė mergina, kuri buvo sumušta per civiliais rūbais vilkinčių saugumo pajėgų reidą mokykloje Ardabilyje. Taip pat vykdytos cheminės atakos prieš moterų mokyklas. Nuo lapkričio pabaigos šalyje buvo užfiksuota daugybė atvejų, kaip moksleivės, pranešusios apie kvapus mokyklose, patyrė neigiamus simptomus. Nors režimas paslaptingu moksleivių apnuodijimu apkaltino „priešiškas“ gruputes, dalies aktyvistų teigimu, apnuodijimai yra susiję su moksleivių veiksmais protestų metu, nes apie atvejus pranešta netrukus po to, kai visoje šalyje prasidėjo protestai (Tawfeeq ir Chen 2023).

Praėjusių metų balandį nutekinti dokumentai atskleidžia, kad buvo sudarytas slaptas komitetas, kurio tikslas – nubausti įžymybes, rėmusias protestus (Ghobadi 2023). Šiuose dokumentuose aprašoma, kaip sistemingai taikomos ekonominės sankcijos, draudimai keliauti ir sulaikymai prieš žinomus asmenis, įskaitant aktorius, sportininkus ir socialiniuose tinkluose įtakingus žmones. O šių metų kovą nutekinti dokumentai rodo, kad stengtasi nuslėpti protestuotojų nužudymus ir iškraipyti tiesą apie susidorojimus (VOA Persian Service 2024). Atskleistose Irano vidaus direktyvose nurodoma

³⁹ Autoriaus interviu su Rahele.

nuslėpti informaciją apie žuvusius protestuotojus, protestus vadinti riaušėmis ir manipuliuoti žiniasklaidos pasakojimais.

Susidorojimas su protestuotojais buvo grindžiamas jau anksčiau represijas įgalinančia „priešų sąmokslu“ retorika (AFP 2022). E. Raisi teigė pritariantis taikiems protestams, tačiau pažymėjo, jog chaosas nebus toleruojamas. Jis teigė, jog tuo metu, kuomet šalis įveikinėja ekonominius sunkumus, priešai stengiasi izoliuoti šalį, naudoja destabilizavimo politiką. Savo ruožtu Khamenei dėl kilusių protestų kaltino JAV ir Izraelį, sakydamas, jog be šių valstybių riaušės kursto ir išdavikai iraniečiai, gyvenantys užsienyje (Smith 2022).

5.2 Mianmaras

5.2.1 Smurtas protestuose

Chunta žiauriai susidorojo su protestuotojais naudodami fizinę jėgą, savavališkus areštus, kankinimus, seksualinį smurtą, masines žudynes. NVO „Assistance Association for Political Prisoners“ duomenimis, daugiau kaip 19 tūkst. protestuotojų ir aktyvistų buvo suimti, o apie 4,3 tūkst. nužudyti. „Amnesty International“ duomenimis, po perversmo apie 7,8 mln. Vaikų nelanko mokyklos (2023). „Human Rights Watch“ Azijos padalinio vadovės Elaine Pearson (2023) teigimu, kariuomenė per dvejus metus nuo perversmo ėmėsi vis didesnių žiaurumų prieš Mianmaro gyventojus, o dalį armijos veiksmų galima vadinti karo nusikaltimais ar nusikaltimais žmoniškumui.

Protestai, kurie prasidėjo taikiai bei su viltimi, jog kariuomenė nenaudos jėgos, peraugo į kariuomenės susidorojimą su protestuotojais, kuris laikui bėgant vis žiaurėjo. Ginkluotosios pajėgos pradėjo naudoti kovinius šaudmenis, taikytis ir žudyti atsitiktinius asmenis, terorizuoti ne tik protestuotojus, bet ir kitus šalies gyventojus (Fumagalli 2022).

Kariuomenė taip pat sustiprino kontrolę sumažindama saviraiškos laisvę bei smarkiai apribodama kitas teises, įskaitant teisę į privatumą, informaciją, asociacijas ir judėjimą. Žmonės buvo stabdomi ir atsitiktinai apieškomi kontrolės punktuose, pasitelkiami civiliais drabužiais apsirengę

informatoriai (Amnesty International 2023a). Protestų metu suimtų asmenų teismo procesai vyko už uždarytų durų kalėjimuose esančiuose laikinuose teismuose, pilietinio karo zonose nuosprendžius priimdavo kariniai teismai, kuriuose kaltinamieji neturėjo atstovo bei teisės pateikti skundus (ten pat). Šalyje po slaptų karinių tribunolų procesų NLD nariui bei trimis aktyvistams buvo įvykdytos pirmosios mirties bausmės nuo 1980-ųjų.

Protestams trukus apie mėnesį kariuomenė ėmėsi griežtesnių atsakomųjų veiksmų ir pradėjo juos žiauriai malšinti. Kaip sakė Yu Yu Htay, kariuomenė agresyvesnių veiksmų ėmėsi kovo viduryje/balandį:⁴⁰

„Iš pradžių kariuomenė nieko nedarė, jie tik stebėjo situaciją. Manau, kad tuo laikotarpiu jie rengė savo strategiją, kaip elgtis su miniomis. Kovą pradėti suiminėti žmonės. Protestų pradžioje kai kurie buvo suimti, bet per 3–4 dienas ar savaitę laiko jie buvo paleisti nepateikus jokių kaltinimų. Todėl daugelis galvojo, kad net jei tave suims, viskas bus gerai“.⁴¹

Jauna moteris Mya Thwe Thwe Khaing buvo pirmoji protestuotoja, kuri buvo nušauta režimo pajėgų, o vien per pirmuosius metus karinės pajėgos nužudė daugiau kaip 100 protestuotojų moterų (RFA 2021). Įkalinti protestuotojai, tiek vyrai, tiek moterys, susidūrė su smurtu, įskaitant seksualinę prievartą (Simpson ir Farrelly 2023, 229).

Kovo viduryje Jangono priemiestyje Hlaingthayar Mianmario kariuomenė ir policijos pajėgos nužudė mažiausiai šešiasdešimt penkis civilius gyventojus (Manny Maung 2022). Pastarieji dalyvavo protestuose, organizuotose gamyklų darbininkų, pasak „Human Rights Watch“, priemiestyje buvo nuolat pažeidinėjamos žmogaus teisės, įskaitant priverstinius iškeldinimus ir savavališkus areštus.

To paties mėnesio pabaigoje daugiau kaip šimtas žmonių žuvo kariuomenei šaudant į minias visame Mianmare (Reuters 2021b). Žudynės

⁴⁰ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

⁴¹ Autoriaus interviu su Yu Yu Htay.

radikalizavo pasipriešinimą. Internete dalijantis vaizdo įrašais, kuriuose užfiksuota, kaip mušami ir žudomi civiliai gyventojai, visuotinis noras tiesiog atšaukti perversmą virto kai dalies protestuotojų pasiryžimu sunaikinti kariuomenę. Protestuotojai kėlė ženklus, kuriuose tarptautinė bendruomenė buvo raginama pritaikyti „Atsakomybės ginti“ (R2P) principą⁴². Kaip nurodoma JT generalinio sekretoriaus Antonio Guterreso pranešime JT Saugumo tarybai, Mianmaro ginkluotosios pajėgos ir su jomis susijusios grupuotės protestų metu atsakingos už sunkius žmogaus teisių pažeidimus, įskaitant prievartavimus ir žudymus (UN SC 2024, 17-19).

Kaip teigė J. Hedström, viena iš pirmųjų kalbų, kurią pasakė armijos vadas po perversmo, buvo skirta moterims. Ji buvo apie tai, kad moterys turi dėvėti tinkamus drabužius, elgtis, kaip pridera remiantis tam tikromis budizmo, šeimos idėjomis. Pasak jos, moterys buvo taikinos kalėjimuose, patyrė neapykantos kalbą ne tik iš režimo, bet ir iš jam oponuojančių jėgų:

„Moterys patyrė prieš jas nukreiptą neapykantos kalbą, ir ji buvo tiek iš judėjimui oponuojančių jėgų, bet tai taip pat prodemokratinė jėgų, kurios konkrečiai taikėsi į moteris aktyvistas, ypač jei buvo manoma, kad jos peržengia socialinės lyties normų ar vaidmenų ribas. Moterys, kurios atrodė kaip homoseksualios, arba moterys, kurių partneriai buvo musulmonai ar užsieniečiai, bet kokiu būdu, forma ar pavidalu buvo taikinos“.⁴³

Mianmaro chuntos vadovaujamos operacijos ypač paveikė etninių mažumų gyventojus (ten pat; Human Rights Watch 2023a) bei moteris (UN Women 2021). Kariuomenė degino kaimus Magvėjaus ir Sagaingo regionuose, trukdė humanitarinei pagalbai pasiekti milijonus perkeltųjų asmenų ir asmenų, kuriems konflikto zonose gresia pavojus. Rakainų valstijoje, kur rohinių bendruomenė istoriškai susiduria su sisteminga

⁴² Atsakomybės ginti principas: suverenitetas reiškia, jog valstybės turi pareigą ir atsakomybę ginti savo piliečius; jei valstybė nesugeba užtikrinti ir įgyvendinti savo atsakomybių, kitos sistemos narės turi teisę į intervenciją.

⁴³ Autoriaus interviu su J. Hedström.

prievarta ir diskriminacija,⁴⁴ įskaitant nusikaltimus žmoniškumui, saugumo pajėgos įvedė naujus judėjimo ir pagalbos apribojimus. Todėl šie apribojimai dar labiau padidino esamą maisto ir vandens trūkumą, padidindami išvengiamų ligų ir didelio nepakankamo maitinimosi riziką regione (Manny Maung ir Jeannerod 2023).

Kaip pastebėjo Richardas Horsey, Mianmaro kariuomenė buvo pakankamai stipri, kad galėtų naudoti smurtą ir žiauriai elgtis su šalies gyventojais, bet nepakankamai stipri, kad galėtų kontroliuoti visą teritoriją (Strangio 2021). Represijos prieš taikius protestus paskatino naujų ginkluotų grupuočių susikūrimą. Pasak ekspertų, dėl pastaruosius metus kariuomenės vykdyto smurto prieš civilius bei šalies ekonominės infrastruktūros sunaikinimo (nuo perversmo bendrojo vidaus produkto rodiklis šalyje krenta, dėl sankcijų mažėja užsienio įmonių investicijų) sunku tikėtis, jog Mianmaro gyventojai kada nors susitaikys su 2008-ųjų Konstitucijoje įtvirtintu kariuomenės vaidmeniu valdyme (Clapp ir Hein 2023).

5.3 Skyriaus apibendrinimas

Irane per 2022 m. prasidėjusius protestus režimas ėmėsi smurtinio susidorojimo. Fiksuota šimtai mirčių bei tūkstančiai sulaikymų, pabrėžtas režimo pasirengimas naudoti mirtiną jėgą. Saugumo pajėgos nusitaikė į protestuotojus visoje šalyje, dėl to tvyrojo baimės ir bauginimo atmosfera. Be to, režimas griebėsi slaptų veiksmų, pavyzdžiui, cheminių išpuolių prieš mergaičių mokyklas. Panašiai Mianmare po karinio perversmo kariuomenė surengė žiaurų susidorojimą su protestuotojais. Represijoms buvo būdingi savavališki areštai, kankinimai, seksualinis smurtas ir masinės žudynės. Kariuomenės veiksmai taip pat sukėlė humanitarinę krizę. Nepaisant intensyvių represijų, su kuriomis susidūrė protestuotojai abiejose šalyse, moterys vaidino svarbų vaidmenį protestuose, prisidedamos prie jų atsparumo, legitimumo. Žiaurios represijos prieš moteris protestuotojas

⁴⁴ Mianmaras nesutinka pripažinti rohinių, kurių yra daugiau nei milijonas, viena iš šalies etninių mažumų. Vietos valdžia linkusi juos vadinti nelegaliais imigrantais „bengalais“ ir nenori suteikti jiems pilietybės, nors Mianmare gyvena ištisos šių žmonių kartos.

sukėlė platų pasmerkimą ir pasipiktinimą tiek šalies viduje, tiek tarptautiniu mastu. Vaizdai ir pranešimai apie moteris, patiriančias smurtą ir diskriminaciją, buvo plačiai prieinami, o tai neigiamai veikė režimų reputaciją, veikslių legitimumą. Akivaizdus moterų teisių nepaisymas pakirto režimų moralinį autoritetą, atitolino tam tikras gyventojų dalis ir skatino pasipiktinimą bei pasipriešinimą. Be to, protestuotojai atkreipė dėmesį į lyčių nelygybės ir diskriminacijos klausimus, taip dar labiau veikdami režimų legitimumą. Apskritai represijos prieš protestuotojus Irane ir Mianmare ne tik pažeidė jų pagrindines teises, bet ir atskleidė autoritarinį režimų pobūdį ir jų legitimumo trūkumą.

IŠVADOS

Šiame darbe analizuotas moterų vaidmuo Mianmaro (2021 m.) ir Irano (2022–2023 m.) protestuose ir tai, kaip jų dalyvavimas lėmė šių judėjimų prieš autoritarinius režimus veiksmingumą ir atsparumą. Tyrime taikytas lyginamosios kokybinės analizės metodas leidžia daryti keletą išvadų.

Pirma, galima teigti, kad tiek Mianmare, tiek Irane moterys buvo ne tik aktyvios dalyvės, bet ir pagrindinės protestų lyderės bei organizatorės. Mianmare moterys sudarė didelę protestuotojų dalį, o naudodamos organizacines žinias ir strategijas palaikė protestų prieš karinę chuntą aktyvumą. Moterys buvo matomos pirmosiose linijose, organizavo ir kūrė strategijas, o tai buvo svarbus vaidmuo išlaikant protestų pagreitį. Toks moterų matomumas ir lyderystė metė iššūkį patriarchaliniams lyčių vaidmenims, kariuomenės autoritetui, taip parodant kolektyvinių veiksmų, kuriems vadovauja moterys, galią.

Panašiai ir Irane protestai, prasidėję 2022 m. po M. Amini nužudymo, tapo moterų kovos prieš sisteminę priespaudą simboliu. Šių protestų, apibūdintų kaip ilgiausiai trunkantis moterų judėjimas Irano istorijoje, metu moterys gausiai išėjo į gatves, nepaisydamos griežtų režimo aprangos taisyklių, represijų. Jos reikalavo socialinių ir politinių reformų. Šūkis „Moterys, gyvenimas, laisvė“ atspindėjo protestuotojų siekius ir pabrėžė kertinį moterų vaidmenį judėjime. Moterų lyderystė Irano protestuose buvo labai svarbi telkiant paramą tiek šalies viduje, tiek tarptautiniu mastu ir palaikant judėjimo pagreitį, nepaisant žiaurių represijų.

Tiek Mianmare, tiek Irane protestai nuslopo dėl represijų, tačiau Mianmare, priešingai nei Irane, išankstinės sąlygos lėmė, kad protestai virto ginkluotu konfliktu. Šioje šalyje pasipriešinimo judėjimą suformavo beiškeičiančios politinės struktūros, savo ruožtu, Irane buvo priešinamasi stabiliam, konsoliduotui režimui. Nepaisant represijų, abu judėjimai pasiekė reikšmingų laimėjimų metant iššūkį tradicinėms galios struktūroms.

Aktyvus moterų dalyvavimas buvo labai svarbus telkiant paramą ir formuojant protestų įvaizdį, tai rodo ryškūs šūkiei, simboliniai gestai, kurie sulaukė atgarsio visame pasaulyje. Abiejose šalyse moterys naudojo skaitmeninėmis platformomis mobilizacijai, informacijos sklaidimui, taip veiksmingai kurdamos skaitmeninį pasipriešinimą, kuris sustiprino jų balsus ir sulaukė tarptautinio dėmesio. Novatoriškos protestų strategijos, tokios kaip gatvės karnavalai Mianmare ir socialinių medijų kampanijos Irane, padėjo išlaikyti judėjimų matomumą ir poveikį.

Galima daryti išvadą, kad išaugęs moterų vaidmuo protestuose gerokai padidina judėjimų veiksmingumą ir atsparumą. Moterų dalyvavimas ne tik išplečia protestų apimtį ir patrauklumą, bet ir įgalina novatoriškas taktikas bei stiprų bendruomeniškumo, solidarumo jausmą. Toks padidėjęs moterų matomumas ir lyderystė socialiniuose judėjimuose kelia didelę grėsmę autoritariniams režimams, nes jos meta iššūkį tradicinėms galios struktūroms. Moterų vadovaujamų protestų Mianmare bei Irane atsparumas ir gebėjimas prisitaikyti iliustruoja į lyčių lygybę orientuotų socialinių judėjimų transformacinį potencialą kovojant su autoritarizmu.

BIBLIOGRAFIJA

Aarabi, Kasra, ir Jemima Shelley. 2022. „Protests and Polling Insights From the Streets of Iran: How Removal of the Hijab Became a Symbol of Regime Change“. Tony Blair Institute for Global Change. <https://www.institute.global/insights/geopolitics-and-security/protests-and-polling-insights-streets-iran-how-removal-hijab-became-symbol-regime-change>.

Abdolmohammadi, Pejman, ir Giampiero Cama. 2015. „Iran as a Peculiar Hybrid Regime: Structure and Dynamics of the Islamic Republic“. *British Journal of Middle Eastern Studies* 42 (4): 558–78. <https://doi.org/10.1080/13530194.2015.1037246>.

ACLED. 2024. „ACLED Dashboard“. <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>.

Adil, Hafsa. 2022. „‘Say her name, Mahsa Amini’: Iran protests arrive at World Cup“. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2022/11/21/say-her-name-mahsa-amini-iran-protests-arrive-at-world-cup#:~:text=Iran%20football%20fans%20use%20the,those%20protesting%20in%20their%20country.&text=Doha%2C%20Qatar%20%E2%80%93%20Chants%20of%20%E2%80%9C,World%20Cup%202022%20against%20England>.

Afkhami, Mahnaz, Ellen Chesler, ir Kelly Shannon. 2023. „Contextualizing the Iranian Protests“. Ralph Bunche Institute. <https://ralphbuncheinstitute.org/2023/01/contextualizing-the-iranian-protests/>.

AFP. 2022. „Iran’s President Says ‘Enemy Conspiracy’ Has Failed“. NDTV. <https://www.ndtv.com/world-news/irans-president-says-enemy-conspiracy-has-failed-3397914>.

AFP. 2023. „Tens of millions in Iran still use Instagram despite crackdown, Meta says“. The National.

<https://www.thenationalnews.com/mena/iran/2023/02/23/tens-of-millions-in-iran-still-use-instagram-despite-crackdown-meta-says/>.

AFP. 2024. „Iran’s conservatives dominate elections marked by low turnout“. France24. <https://www.france24.com/en/live-news/20240304-iran-s-conservatives-dominate-elections-marked-by-low-turnout>.

Ahmad Way, Lucan. 2023. „Don’t Count the Dictators Out“. *Foreign Affairs* 102 (4): 104–55.

Al Jazeera, News Agencies. 2022a. „Iranian coroner denies Mahsa Amini died from blows to body“. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/7/iranian-coroner-denies-mahsa-amini-died-from-blows-to-body>.

Al Jazeera, News Agencies. 2024. „What is Myanmar’s Three Brotherhood Alliance that’s resisting the military?“ Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2024/1/16/what-is-myanmars-three-brotherhood-alliance-thats-resisting-the-military>.

Al Jazeera, News Agencies. 2022b. „Mahsa Amini: Woman dies after arrest by Iran’s morality police“. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/16/iranian-woman-dies-after-moral-polices-detention-reports>.

Alinejad, Masih. 2022. „The Beginning of the End of the Islamic Republic“. *Foreign Affairs*, spalio. <https://www.foreignaffairs.com/iran/beginning-end-islamic-republic-iranians-theocracy>.

Aman, Faremeh. 2023. „Protests Have Brought Iran’s Ethnic Minorities & Persian Majority Closer“. Stimson. <https://www.stimson.org/2023/protests-have-brought-irans-ethnic-minorities-persian-majority-closer/>.

Aman, Fatemeh, ir Alex Vatanka. 2024. „The Islamic Republic’s Power Centers“. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/article/islamic-republics-power-centers>.

Amnesty International. 2023a. „Myanmar 2022“. Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-east-asia-and-the-pacific/myanmar/report-myanmar/>.

Amnesty International. 2023b. „Myanmar: Two years after coup, global action needed to halt military’s ‘nationwide assault on human rights’“. Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/01/myanmar-coup-second-anniversary/>.

Ansari, Ali. 2022. „Protests in Iran: Maybe Not the Tocqueville Paradox“. International Horizons. <https://www.gc.cuny.edu/news/protests-iran-maybe-not-tocqueville-paradox>.

AP. 2021a. „A timeline of Myanmar’s Aung San Suu Kyi’s political life“. AP. <https://apnews.com/article/europe-india-myanmar-new-delhi-england-99ab2988331d2b17d41fbf2deba5577a>.

AP. 2021b. „Myanmar junta blocks internet access as coup protests expand“. AP. <https://apnews.com/article/united-nations-myanmar-media-social-media-yangon-e7765d3459d386219ee1dca8ad1e089c>.

AP. 2024. „UN Mission: Iran Protests Crackdown Sparked ‚Crimes Against Humanity’“. VOA. <https://www.voanews.com/a/un-mission-iran-protests-crackdown-sparked-crimes-against-humanity-/7520450.html>.

AP, AFP, Reuters. 2022. „Iran: Woman’s death in morality police custody to be probed“. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/en/iran-president-calls-for-probe-after-womans-death-in-morality-police-custody/a-63155687>.

Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED). 2024. „ACLED Dashboard“. <https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard>.

Asal, Victor, Richard Legault, Ora Szekely, ir Jonathan Wilkenfeld. 2013. „Gender ideologies and forms of contentious mobilization in the Middle East“. *Journal of Peace Research* 50 (3): 305–18.

Ashwarya, Sujata. 2023. „Hijab Protests and Beyond: The State of Women’s Rights in Iran“. *Indian Journal of Gender Studies* 30 (3): 350–59.

Balčaitė, Indrė. 2021. „„Kvailas‘ perversmas? Kaip ir kodėl Mianmare žlugo ,bamarų demokratija““. LRT.lt. <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1339333/indre-balcaite-kvailas-perversmas-kaip-ir-kodel-mianmare-zlugo-bamaru-demokratija>.

Balčaitė, Indrė. 2020. „Race in Myanmar: Rigid Hierarchies, Blurred Boundaries and the Human Cost of Racism“. Tea Circle Oxford. <https://teacircleoxford.com/opinion/race-in-myanmar-rigid-hierarchies-blurred-boundaries-and-the-human-cost-of-racism/>.

Beech, Hannah, ir Weiyi Cai. 2024. „What’s Happening in Myanmar’s Civil War?“ The New York Times. <https://www.nytimes.com/interactive/2024/04/20/world/asia/myanmar-civil-war.html>.

Brechenmacher, Saskia, Erin Jones, ir Özge Zihnioğlu. 2024. „On the Front Lines: Women’s Mobilization for Democracy in an Era of Backsliding“.

Buechler, Steven M. 1995. „New social movement theories“. *Sociological Quarterly* 36 (3): 441–64.

Cammaerts, Bart. 2021. „Was Occupy 10 years ago the start of the New-New Social Movements?“ LSE. <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2021/11/15/was-occupy-10-years-ago-the-start-of-the-new-new-social-movements/>.

Carboni, Kevin. 2023. „Il governo Meloni ha tagliato il 70% delle risorse per la prevenzione della violenza contro le donne“. Wired. <https://www.wired.it/article/donne-violenza-governo-meloni-taglia-risorse-prevenzione/>.

Carnegie. 2024. „Global Protest Tracker“. <https://carnegieendowment.org/publications/interactive/protest-tracker>.

Castro, Francisca. 2022. „The backlash of state coercion: Varieties of repression and their effect on mobilization“. *OSF Preprints*. January 25.

Charney, Michael W. 2009. *A history of modern Burma*. Cambridge University Press.

Chenoweth, Erica. 2019. „Women’s Participation and The Fate Of Nonviolent Campaigns“. *One Earth Future*.
<https://doi.org/10.18289/OEF.2019.041>.

Chenoweth, Erica, ir Zoe Marks. 2022. „Revenge of the Patriarchs: Why Autocrats Fear Women“. *Foreign Affairs* 101 (2): 103–17.

Chong, Dennis, ir James N Druckman. 2007. „Framing theory“. *Annu. Rev. Polit. Sci.* 10:103–26.

Clapp, Priscilla A., ir Ye Myo Hein. 2023. „Is Myanmar’s Junta Turning a Corner?“ *United States Institute of Peace*.
<https://www.usip.org/publications/2023/08/myanmars-junta-turning-corner>.

Codur, Anne-Marie, ir Mary E King. 2015. „Women in civil resistance“. *Women, War and Violence: Topography, Resistance and Hope*, 401–46.

ConstitutionNet. 2022. „Constitutional history of Myanmar“. ConstitutionNet. <https://constitutionnet.org/country/myanmar>.

Dagres, Holly. 2022. „Meet Iran’s Gen Z: the Driving Force Behind the Protests“. *Foreign Policy*, lapkričio.
<https://foreignpolicy.com/2022/11/01/iran-protests-gen-z-mahsa-amini-social-media/>.

Darvishi, Arezou. 2023. „The History of Feminist Resistance in Iran from 1978 to 2023“. *Janus Unbound: Journal of Critical Studies* 3 (1).

Deejay, Aleksander, ir Tamas Wells. 2021. „How activists are using Facebook in Myanmar for democratic ends, but Facebook itself also facilitated hate speech“. LSE. <https://blogs.lse.ac.uk/seac/2021/06/23/how->

activists-are-using-facebook-in-myanmar-for-democratic-ends-but-facebook-itself-also-facilitated-hate-speech/.

Diani, Mario. 2003. „Introduction: Social Movements, Contentious Actions, and Social Networks: ‘From Metaphor to Substance’?“ *Social Movements and Networks*, sudarè Mario Diani ir Doug McAdam, 1-asis leid., 1–18. Oxford University PressOxford. <https://doi.org/10.1093/0199251789.003.0001>.

Earl, Jennifer. 2003. „Tanks, tear gas, and taxes: Toward a theory of movement repression“. *Sociological theory* 21 (1): 44–68.

Egreteau, Renaud. 2023. „Profile: Blending Old and New Repertoires of Contention in Myanmar’s Anti-Coup Protests (2021)“. *Social Movement Studies* 22 (5–6): 822–29. <https://doi.org/10.1080/14742837.2022.2140650>.

Elhosary, Menna, Laila Abbas, ir Shahira Fahmy. 2023. „*Woman, life, freedom*“ *A Visual Rhetoric Analysis of #MahsaAmini on Twitter*.

Ellis-Petersen, Hannah. 2018. „From peace icon to pariah: Aung San Suu Kyi’s fall from grace“. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/23/aung-san-suu-kyi-fall-from-grace-myanmar>.

Fassihi, Farnaz. 2022. „Protests Erupt in Iran After Woman’s Death in Custody“. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/09/20/world/middleeast/iran-protests-mahsa-amini.html>.

Fiennes, Guy. 2022. „“Kurds and Baluch are brothers, thirsty for the leader’s blood” – Iran’s minorities, the Mahsa Amini Protests and Iranian identity“. *The Oxford Middle East Review*. <https://omerjournal.com/2022/12/20/kurds-and-baluch-are-brothers-thirsty-for-the-leaders-blood-irans-minorities-the-mahsa-amini-protests-and-iranian-identity/>.

Fisher, Jonah. 2015. „Myanmar’s 2015 landmark elections explained“. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-33547036>.

Freedom House. 2023. „Iran: Freedom in the World 2023 Country Report“. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/iran/freedom-world/2023>.

Frontier. 2021. „With htamein barricades and flags, protesters launch a revolution within a revolution“. Frontier. <https://www.frontiermyanmar.net/en/with-htamein-barricades-and-flags-protesters-launch-a-revolution-within-a-revolution/>.

Fuchs, Renée. 2010. „The Million Signatures Campaign: Iranian women face imprisonment for demanding their rights“. The Upstream Journal. <https://upstreamjournal.org/iranian-women-face-imprisonment/>.

Fumagalli, Matteo. 2022. „Myanmar 2021: Repression and resistance in a multi-cornered conflict“. *Asia Maior*.

Gambrell, Jon. 2024. „Iran’s president and foreign minister die in helicopter crash at moment of high tensions in Mideast“. AP. <https://apnews.com/article/iran-president-ebrahim-raisi-426c6f4ae2dd1f0801c73875bb696f48>.

Ghobadi, Parham. 2023. „Iran protests: Secret committee ,punished celebrities over dissent“. BBC Persian. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-65373847>.

Giuseppe, Gabusi, ir Neironi Raimondo. 2022. „Myanmar After the Coup: Resistance, Resilience, and Re-invention“.

Goodwin, Jeff, ir James M Jasper. 1999. „Caught in a winding, snarling vine: The structural bias of political process theory“, 14:27–54. Springer.

Graceffo, Antonio. 2024. „Backgrounder: Ethnic Armies in the Myanmar Civil War“. Geopolitical Monitor. <https://www.geopoliticalmonitor.com/backgrounder-ethnic-armies-in-the-myanmar-civil-war/>.

Gritten, David. 2022. „Iran schoolgirls remove hijabs in protests against government“. BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-63128184>.

Grossman, Marcy. 2024. „While wars rage on, women wage peace in the Middle East“. Atlantic Council. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/israel-peace-women-wage-peace-sun/?network_account=Atlantic+Council&utm_campaign=read&utm_content=1709912401&utm_medium=organic_social&utm_source=twitter.

Hafezi, Parisa. 2023. „What has changed in Iran one year since Mahsa Amini protests erupted?“ Reuters. <https://www.reuters.com/world/middle-east/what-has-changed-iran-one-year-since-mahsa-amini-protests-erupted-2023-09-11/>.

Hafezi, Parisa. 2024. „Iran election turnout hits record low, hardliners maintain grip on parliament“. Reuters. <https://www.reuters.com/world/middle-east/iran-election-turnout-hits-record-low-hardliners-maintain-grip-parliament-2024-03-04/>.

Hardie, Alex, ir Hande Atay Alam. 2022. „As many as 14,000 arrested in Iran over last six weeks, United Nations says“. CNN. <https://edition.cnn.com/2022/11/03/middleeast/iran-protests-arrests-united-nations-intl/index.html>.

Head, Jonathan. 2024. „Myanmar’s army is losing - and facing fire from a militant monk“. BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-asia-68038513>.

Hedström, Jenny, ir Elisabeth Olivius. 2023. *Waves of Upheaval: Political Transitions and Gendered Transformations in Myanmar*. Gendering Asia 17. Copenhagen: NIAS press, Nordic Institute of Asian Studies.

Herrington, Luke M. 2011. „Limitations of the Green Movement and Barriers to Reform in Iran“. *E-INTERNATIONAL RELATIONS STUDENTS*.

Horseley, Richard. 2021. „A Close-up View of Myanmar’s Leaderless Mass Protests“. International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/close-view-myanmars-leaderless-mass-protests>.

HRANA. 2022. „A Comprehensive Report of the First 82 days of Nationwide Protests in Iran“. HRANA. <https://www.en-hrana.org/a-comprehensive-report-of-the-first-82-days-of-nationwide-protests-in-iran/>.

Human Rights Watch. 2013. „Burma: Justice for 1988 Massacres“. <https://www.hrw.org/news/2013/08/06/burma-justice-1988-massacres>.

Human Rights Watch. 2023a. „Myanmar: 2 Years Since Coup, Worsening Repression“. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2023/01/31/myanmar-2-years-coup-worsening-repression>.

Human Rights Watch. 2023b. „Myanmar: Abuses Mount Since Military Coup“. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2023/01/12/myanmar-abuses-mount-military-coup>.

Hunt, Pete. 2021. „Myanmar’s Unsustainable Social Media Shutdown“. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2021/04/myanmars-unsustainable-social-media-shutdown/>.

International Crisis Group. 2022. „Myanmar’s Coup Shakes Up Its Ethnic Conflicts“. International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/myanmars-coup-shakes-its-ethnic-conflicts>.

International Crisis Group. 2023. „Breaking Gender and Age Barriers amid Myanmar’s Spring Revolution“. <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/b174-breaking-gender-and-age-barriers-amid-myanmars-spring-revolution>.

International Crisis Group. 2024. „Closing Circles: Iran’s Exclusionary 2024 Elections“. <https://crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran/closing-circles-irans-exclusionary-2024>.

Iran Human Rights, ir ECPM. 2024. „Annual Report on the Death Penalty in Iran 2023“. <https://www.ecpm.org/app/uploads/2024/03/Full-Report-The-death-penalty-in-Iran-2023.pdf>.

ISW Press. 2024. „Iran Update“. ISW. <https://www.understandingwar.org/backgrounder/iran-update-march-5-2024>.

Jankauskas, Algimantas. 2007. *Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*. Vilniaus universiteto leidykla.

Januta, Andrea, ir Minami Funakoshi. 2021. „Myanmar’s internet suppression“. Reuters. <https://reuters.com/graphics/MYANMAR-POLITICS/INTERNET-RESTRICTION/rlgpdbreepo/>.

Jenkins, J Craig. 1983. „Resource mobilization theory and the study of social movements“. *Annual review of sociology* 9 (1): 527–53.

Kar, Mehrangiz, ir Golriz Farshi. 2008. „Focusing on women in the internal politics of Iran“. *The Brown Journal of World Affairs* 15 (1): 75–86.

Khatam, Azam. 2023. „Mahsa Amini’s Killing, State Violence, and Moral Policing in Iran“. *Human Geography* 16 (3): 299–306. <https://doi.org/10.1177/19427786231159357>.

Koreivaitė, Ieva. 2016. „Irano užsienio politikos vertinimas Khumayni teisingumo sampratos perspektyvoje“. Vilnius: Vilnius University.

Koreivaitė, Ieva. 2023. „Irano moterys: Lyčių vaidmenims – ne“. Demos. <https://demos.lt/ieva-koreivaite-irano-moterys-lyciu-vaidmenims-ne/>.

Kość, Wojciech. 2020. „Polish court outlaws almost all abortions“. Politico. <https://www.politico.eu/article/poland-court-outlaws-almost-all-abortion/>.

Kurlantzick, Joshua. 2024. „Myanmar’s Army is Collapsing: An Update“. Council of Foreign Relations. <https://www.cfr.org/blog/myanmars-army-collapsing-update>.

Lewis, Jacob S, ir Brandon Ives. 2023. „Repression, backlash, and the duration of protests in Africa“. *Journal of Peace Research*, 00223433231186449.

Linter, Bertil. 2021. „Myanmar Under the Tatmadaw: Much Has Changed Since 1988“. *The Irrawaddy*. <https://www.irrawaddy.com/opinion/guest-column/myanmar-under-the-tatmadaw-much-has-changed-since-1988.html>.

Lintner, Bertil. 1990. *Outrage: Burma’s Struggle for Democracy*. 2. ed. London: White Lotus.

Lovett, Lorcan. 2021. „The nights of pots and pans are back, on Myanmar’s fearful streets“. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/02/the-nights-of-pots-and-pans-are-back-on-myanmar-fearful-streets>.

Lukito, Josephine, Taeyoung Lee, Zelly Martin, Katlyn Glover, An Hu, ir Zhe Cui. 2023. „Connective Action in Myanmar: A Mixed-Method Analysis of Spring Revolution“. *Information, Communication & Society*, gruodžio, 1–19. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2023.2289973>.

Maddox, Bronwen, Gregg Carlstrom, Siavash Ardalan, ir Sanam Vakil. 2024. „Independent Thinking: Iran’s elections: What’s at stake for the Middle East?“ *Chatham House*. <https://www.chathamhouse.org/2024/03/independent-thinking-irans-elections-whats-stake-middle-east>.

Maizland, Lindsay. 2022. „Myanmar’s Troubled History: Coups, Military Rule, and Ethnic Conflict“. Council of Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/myanmar-history-coup-military-rule-ethnic-conflict-rohingya>.

Makooi, Bahar. 2023. „Iran’s Baloch population leads anti-regime protests six months after Mahsa Amini’s death“. France24. <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20230316-iran-s-baloch-population-lead-anti-regime-protests-six-months-after-mahsa-amini-s-death>.

Marks, Emmy J. 2023. „The Role of Social Media in Iran: Finding Community Through the Death of Jina (Mahsa) Amini“, 3:20–27.

Marks, Zoe, Erica Chenoweth, ir Fatemeh Haghighatjoo. 2022. „Iran’s Women on the Frontlines“. *Foreign Affairs*, spalio.

Maung, Manny. 2022. „A Year On, No Justice for Myanmar Massacre. Military Crackdown in Hlaing Tharyar Continues“. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2022/03/14/year-no-justice-myanmar-massacre>.

Maung, Manny, ir Bénédicte Jeannerod. 2023. „Myanmar’s Junta Benefits from Weak International Response“. Mediapart. <https://www.hrw.org/news/2023/02/06/myanmars-junta-benefits-weak-international-response>.

Maung, Mya. 1997. „Burma’s economic performance under military rule: an assessment“. *Asian Survey* 37 (6): 503–24.

Maziar, Motamedi. 2023. „Iran: One year after the death of Mahsa Amini“. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/16/iran-one-year-after-the-death-of-mahsa-amini>.

McAdam, Doug. 1999. *Political process and the development of black insurgency, 1930-1970*. University of Chicago Press.

McAdam, Doug. 2017. „Social Movement Theory and the Prospects for Climate Change Activism in the United States“. *Annual Review of Political Science* 20 (1): 189–208. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-052615-025801>.

Myanmar Constitution. 2008. „Myanmar 2008“. Constitute Project. https://www.constituteproject.org/constitution/Myanmar_2008.

Myint-U, Thant. 2021. „Myanmar’s Coming Revolution“. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/burma-myanmar/myanmars-coming-revolution>.

Minority Rights Group. 2023. „Iran’s Year of Defiance and Repression: How One Woman’s Death Sparked a Nationwide Uprising“. <https://minorityrights.org/irans-year-of-defiance-and-repression-how-one-womans-death-sparked-a-nationwide-uprising/>.

Mitchell, Derek J. 2021. „The Looming Catastrophe in Myanmar“. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/burma-myanmar/looming-catastrophe-myanmar>.

Monshipouri, Mahmood, ir Ramtin Zamiri. 2023. „Woman, Life, Freedom, One Year Later: Will the Iran Protests Succeed?“ *Middle East Policy* 30 (4): 10–25.

Morris, Aldon, ir Cedric Herring. 1984. „Theory and research in social movements: A critical review“.

Nachemson, Andrew. 2021. „„Spirit To Fight‘: Inside The Labor, Minority Rights Roots Of Myanmar’s Protests“. NPR. <https://www.npr.org/2021/03/23/977818003/spirit-to-fight-inside-the-labor-minority-rights-roots-of-myanmars-protests>.

Nandar, ir Maggi Quadrini. 2023. „Two Years On, Women Remain at the Forefront of Myanmar’s Resistance Movement“. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2023/02/two-years-on-women-remain-at-the-forefront-of-myanmars-resistance-movement/>.

News agencies. 2022. „Four security personnel among 11 dead in Iran protests: Official toll“. Gulf News. <https://gulfnews.com/world/mena/four-security-personnel-among-11-dead-in-iran-protests-official-toll-1.90761943>.

Niakooee, Seyed Amir. 2020. „Explaining the Crisis of the Green Movement in Iran (2009-2017)“. *Democracy and Security*, sausio, 1–31. <https://doi.org/10.1080/17419166.2020.1716733>.

Nili, Hadi, vad. 2019. *#IranProtests continue; this from Tehran University, just hours ago, where ppl heard saying that they're „trapped“ there, chanting „Death to the Dictator“*. Tehran. https://twitter.com/HadiNili/status/1196521392822464517?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1196521392822464517%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Firanprimer.usip.org%2Fblog%2F2019%2Fnov%2F18%2Fprotests-overview.

Noor, Rabia. 2017. „Citizen journalism vs. mainstream journalism: A study on challenges posed by amateurs“. *Athens Journal of Mass Media and Communications* 3 (1): 55–76.

OCHA. 2018. „World Humanitarian Data and Trends 2018“. <https://reliefweb.int/report/world/world-humanitarian-data-and-trends-2018>.

Ortiz, Isabel, Sara Burke, Mohamed Berrada, ir Hernán Saenz Cortés. 2022. *World Protests: A Study of Key Protest Issues in the 21st Century*. Palgrave Pivot. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.

Paliwal, Avinash. 2024. „Could Myanmar Come Apart?“ *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/east-asia/could-myanmar-come-apart>.

Paulauskas, Kęstutis. 2004. „Šiuolaikiniai socialiniai judėjimai“. *Politologija* 4 (36): 110–34.

Pichardo, Nelson A. 1997. „New social movements: A critical review“. *Annual review of sociology* 23 (1): 411–30.

Potkin, Fanny, ir Wa Lone. 2021. „Insight: ‚Information combat‘: Inside the fight for Myanmar’s soul“. Reuters. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/information-combat-inside-fight-myanmars-soul-2021-11-01/>.

Pourmokhtari, Navid. 2014. „Understanding Iran’s Green Movement as a ‘movement of movements’“. *Sociology of Islam* 2 (3–4): 144–77.

Putz, Catherine. 2023. „Why Do Central Asian Governments Keep Failing the Region’s Women?“ The Diplomat. <https://thediplomat.com/2023/12/why-do-central-asian-governments-keep-failing-the-regions-women/>.

Rahimkhani, Kourosh. 2023. „At a deadlock: Spontaneous protests and the Iranian regime“. Middle East Institute. <https://www.mei.edu/publications/deadlock-spontaneous-protests-and-iranian-regime>.

Ralph, Elizabeth. 2020. „How women make protests more successful“. Politico. <https://www.politico.com/newsletters/women-rule/2020/06/12/how-women-make-protests-more-successful-489512>.

Rao, Anuradha. 2021. „The Role of Social Media in Myanmar’s CDM: Strengths, Limitations and Perspectives from India“. *The Role of Social Media in Myanmar’s CDM: Strengths, spalio, Limitations and Perspectives from India*. <https://doi.org/10.48561/3HFW-QDDB>.

Reporters Without Borders. 2022. „Iran reins in access to Instagram and WhatsApp, last platforms available to Iranians“. Reporters Without Borders. <https://rsf.org/en/iran-reins-access-instagram-and-whatsapp-last-platforms-available-iranians>.

Reuters. 2021a. „First Thailand, now Myanmar: Asia protesters borrow from ‚Hunger Games‘“. Reuters. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/first-thailand-now-myanmar-asia-protesters-borrow-hunger-games-2021-02-03/>.

Reuters. 2021b. „Myanmar security forces kill over 100 protesters in ‘horrific’ day of bloodshed“. Reuters. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/myanmars-junta-says-will-strive-democracy-after-warning-anti-coup-protesters-2021-03-27/>.

Reuters. 2022. „Protesters chant ‚death to Khamenei‘ over Iranian building collapse“. <https://www.reuters.com/world/middle-east/protesters-chant-death-khamenei-over-iranian-building-collapse-2022-05-31/>.

RFA. 2021. „Nearly 100 women killed by security forces since Myanmar coup“. Radio Free Asia. <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/women-12282021172951.html>.

Rivetti, Paola. 2020. *Political Participation in Iran from Khatami to the Green Movement*. Cham: Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-32201-4>.

Rouquette, Pauline. 2023. „Women’s rights and women wronged in 2023“. France24. <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20231228-women-s-rights-and-women-wronged-in-2023>.

Sajadi, Hamid. 2023. „Iranian Women’s Movement: Political Opportunities and New Forces“. *Journal of International Women’s Studies* 25 (2): 6.

Sardarizadeh, Shayan, vad. 2022. <https://twitter.com/Shayan86/status/1570774807083618306>.

Saric, Ivana. 2022. „‘No going back’: Gen Z at the forefront of protests in Iran“. Axios. <https://www.axios.com/2022/10/17/iran-protests-gen-z-mahsa-amini-death>.

Seawright, Jason, ir John Gerring. 2008. „Case Selection Techniques in Case Study Research: A Menu of Qualitative and Quantitative Options“. *Political Research Quarterly* 61 (2): 294–308. <https://doi.org/10.1177/1065912907313077>.

Selth, Andrew. 2008. „Burma’s ‘Saffron Revolution’ and the Limits of International Influence“. *Australian Journal of International Affairs* 62 (3): 281–97. <https://doi.org/10.1080/10357710802286742>.

Simpson, Adam, ir Nicholas Farrelly, sud. 2021. *Myanmar: politics, economy and society*. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge.

Simpson, Adam, ir Nicholas Farrelly, sud. 2023. *Myanmar: politics, economy and society*. 2-asis leid. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge.

Skidmore, Monique, ir Trevor Wilson. 2008. *Dictatorship, Disorder and Decline in Myanmar*. Acton, A.C.T.: ANU E Press.

Smith, Patrick. 2022. „Iran’s supreme leader breaks silence on Mahsa Amini, blaming U.S. and Israel for violent protests“. NBC. <https://www.nbcnews.com/news/world/irans-supreme-leader-breaks-silence-mahsa-amini-blames-us-rcna50413>.

Snow, David A., sud. 2011. *The Blackwell Companion to Social Movements*. Nachdr. Blackwell Companions to Sociology. Malden, Mass.: Blackwell.

Stekelenburg, Jacquelin van, ir Bert Klandermans. 2023. *A social psychology of protest: individuals in action*. New York, NY: Cambridge University Press.

Stirling Haig, Christian, Katherine Schmidt, ir Samuel Brannen. 2020. „The Age of Mass Protests: Understanding an Escalating Global Trend“. CSIS.

Stokke, Kristian, ir Nyi Nyi Kyaw. 2024. „Revolutionary resistance against full autocratization. Actors and strategies of resistance after the 2021 military coup in Myanmar“. *Political Geography* 108:103011.

Strangio, Sebastian. 2021. „Richard Horsey on Myanmar 7 Months After the Coup“. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2021/08/richard-horsey-on-myanmar-7-months-after-the-coup/>.

Strzyżyńska, Weronika. 2022. „Hungary tightens abortion access with listen to ‘foetal heartbeat’ rule“. The Guardian. <https://www.theguardian.com/global-development/2022/sep/13/hungary-tightens-abortion-access-with-listen-to-foetal-heartbeat-rule>.

Sun, Yun. 2023. „The civil war in Myanmar: No end in sight“. Brookings. <https://www.brookings.edu/articles/the-civil-war-in-myanmar-no-end-in-sight/>.

Tangen Jr, Ole. 2021. „The battle for Myanmar plays out on social media“. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/en/the-battle-for-myanmar-plays-out-on-twitter-tiktok-and-telegram/a-57267075>.

Tarrow, Sidney. 1993. „Cycles of collective action: Between moments of madness and the repertoire of contention“. *Social science history* 17 (2): 281–307.

Tawfeeq, Mohammed, ir Heather Chen. 2023. „Iran arrests more than 100 people over suspected poisonings of schoolgirls“. CNN. <https://edition.cnn.com/2023/03/11/world/iran-schoolgirl-poisonings-arrests-intl-hnk/index.html#:~:text=Iran%20arrests%20more%20than%20100%20people%20over%20suspected%20poisonings%20of%20schoolgirls,-By%20Mohammed%20Tawfeeq&text=Iran%20has%20arrested%20more%20than,state%20Drun%20IRNA%20news%20agency>.

Thaler, David E., sud. 2010. *Mullahs, Guards, and Bonyads: An Exploration of Iranian Leadership Dynamics*. Santa Monica, CA: RAND, National Defense Research Institute.

The Irrawaddy. 2024. „Junta Prepared to Extend Myanmar’s State of Emergency Again in August“. <https://www.irrawaddy.com/news/burma/junta-prepared-to-extend-myanmars-state-of-emergency-again-in-august.html>.

Torri, Michelguglielmo, Nicola Mocci, ir Filippo Boni. 2020. *Asia in 2020: Coping with COVID-19 and Other Crises*. Roma: Viella.

Uygur, Hakkı. 2022. „Iran in the Wake of Mahsa Amini’s Death“. *Insight Turkey* 24 (Fall 2022): <https://www.insightturkey.com/>. <https://doi.org/10.25253/99.2022244.1>.

UN News. 2023. „Iran: Possible crimes against humanity, absence of accountability - top rights expert“. United Nations. <https://news.un.org/en/story/2023/03/1134782>.

UN SC. 2024. „Conflict-related sexual violence - Report of the Secretary-General“. United Nations. <https://reliefweb.int/report/world/conflict-related-sexual-violence-report-secretary-general-s2024292-enarruzh>.

UN Women. 2021. „Statement on Myanmar by Phumzile Mlambo-Ngcuka, UN Under-Secretary-General and Executive Director of UN Women“. <https://asiapacific.unwomen.org/en/news-and-events/stories/2021/03/statement-on-myanmar-by-phumzile-mlambo-ngcuka>.

Vaez, Ali. 2021. „Iran’s Rigged Election“. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2021-06-16/irans-rigged-election>.

VOA Persian Service. 2024. „Exclusive: Leaked Iranian Government Documents Reveal Orders to Conceal Protester Killings“. VOA. <https://www.voanews.com/a/exclusive-leaked-iranian-government-documents-reveal-orders-to-conceal-protester-killings/7530279.html>.

Women’s Committee National Council of Resistance of Iran. 2024. „Annual Report“. <https://women.ncr-iran.org/2024/03/04/annual-report-2024/>.

World Economic Forum. 2023. „Global Gender Gap Report 2023“. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf.

Wright, Robin. 2022. „Iran’s Protests Are the First Counter-Revolution Led by Women“. The New Yorker. <https://www.newyorker.com/news/daily-comment/irans-protests-are-the-first-counterrevolution-led-by-women>.

SUMMARY

This thesis explores the influential role of women in the protests in Myanmar (2021) and Iran (2022-2023), emphasizing how their participation has enhanced the effectiveness and resilience of the social movements against authoritarian regimes. It begins by examining the origins and evolution of the protests in both countries, highlighting the socio-political contexts that led to these mass mobilizations. The study delves into how women's leadership and active involvement have shaped protest dynamics and outcomes. In both Iran and Myanmar, women's participation has meant greater legitimacy and symbolic power to the protests. That led to the broader appeal, challenged entrenched power structures. The thesis notes that women's protests in these countries have brought issues of gender inequality and discrimination to the forefront, undermining the moral authority of the regimes.

The organizational structures and innovative strategies of the protests are compared, revealing how women's leadership has led to powerful symbolic actions, such as the burning of hijabs in Iran, which have garnered significant international attention. In Myanmar, the protests escalated into civil war, partly due to the involvement of ethnic armed groups with longstanding grievances. The use of social networks and digital platforms is another critical aspect examined in the thesis. Social media has played a vital role in organizing and sustaining the protests in both countries, enabling communication and coordination despite heavy censorship. These digital tools have also been crucial in documenting human rights abuses and building solidarity networks both domestically and internationally. The regimes' responses to the protests are analyzed, showing severe repression tactics, including arbitrary arrests, torture, sexual violence, and mass killings. The centralized control of the Iranian regime limited the protests' escalation into a civil war, unlike in Myanmar, where ethnic diversity and existing armed conflicts facilitated a broader militarization of the opposition.

In conclusion, the thesis argues that women's participation in the protests has been a significant factor in the movements' resilience and effectiveness. By challenging authoritarian and patriarchal norms, women

have mobilized diverse groups and posed a symbolic threat to the regimes. The differing outcomes in Myanmar and Iran highlight the influence of structural factors and the regimes' capacity for repression. The study underscores the importance of gender in understanding protest dynamics and the potential for social and political transformation.